

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΗ' (ΕΣΑΜΗΝΟ Β')

Ἀθήνα, 1 τοῦ Δεκέμβρη 1921

ΑΡΙΘ. 750 (ΦΥΛ. ΙΙ)

ΝΕΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ Η΄ ΒΙΒΛΙΟ

(Στὴν ἀκτινοβόλα Παρθενική μορφῆς Ι.Χ.)

ΤΑΞΙΔΙ

Μὲ μιὰ βαρκούλα στῆς ζωῆς τὸ πέλαγος ὡς πλέω
Σκέπη μου ἔσεις καὶ φῶς μου γλυκύτατα ματάκια
Ὅνειρο τὸ ταξίδι μου κ' εἶν' ἔτσι ὠραῖο πὸν λέω
Πῶς κελαδοῦν ἐντὸς μου τοῦ κόσμου τὰ πουλάκια.
Κ' ἔτσι ὡς πετᾶ ἡ ψυχὴ μου, ἀπ' τῆ χρυσῆ βαρκούλα
Ἡ ἀγάπη μου δὲν παίρνει ποτὲ τὰ μαῦρα μάτια
Γιατὶ κι' ἂν μόνη μιὰ στιγμή τὰ πάρει, μιὰ στιγμούλα
Ἡ βάρκα μου ἡ καημένη θέλει γενεῖ κομμάτια.

ΙΤΣΑ ΣΤΑ ΩΡΑΙΑ ΧΕΡΑΚΙΑ ΣΟΥ

Ἴτσα, στὰ ὠραῖα χεράκια σου τριαντάφυλλον ἢ Θεία
Ψυχὴ μου τᾶρωμά της πνέει γιὰ σένα τὸ τραγούδι,
Γιὰ κοίταξέ το, ὦ γλυκασμοί, χαρὲς κ' εὐδαιμονίας
Γιὰ ιδέσ το, ἀγάπη μου γλυκειά, τῶν λουδουδιῶν λουλούδι,
Τὸ κόκκινο τριαντάφυλλον ὅτι κι' ἂν θέλεις κάνε
Ἄν τὸ πονεῖς στὸ στήθος σου φύλαξε, ἀγαπημένη,
Κι' ἂν ὄχι κ' ἔτσι σοῦρχεται νὰ τὸ μαδήσης θάναι
Ὅλοχαρο στὰ ὠραῖα σου χεράκια κι' ἄς πεθαίνει.

ΜΕΣ ΤΟΥΣ ΚΑΗΜΟΥΣ ΜΟΥ

Ἄννα, στὴν τόση ἀγάπη μας πῶς τάχατες ἐγίνη
Καὶ δηλητήριο μὲ κερνάς σὲ κύπελλο γιομάτο.
Τὸ πίνω μὲ σπαραχτικὴν, ἀγάπη μου, γαλήνη
Γιὰ δὲς: δὲν ἔμεινε σταλιά, νὰ τὸ ποτήρι, νὰ το!
Φεύγεις, καλή μου, ἄχ! τί καημὸς καὶ σπαραγμὸς ἐγίνη
Στὰ σπλάχνα μου ὄρα σου καλή, γλυκύτατή μου Ἄννούλα
Μὲς τοὺς αἰμούς μου ἡ θυμησὴ σου, ὦ φίλη, θ' ἀπομείνει
Σὰ μιὰ γλυκειὰ ἀνοιξιὰτικη κι' ὄνειρεμένη ἀγούλα.

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ

Ὁ Μοῖρα ἀπὸ τὰ βέλη σου πῶς ἔχω γίνει, ὠϊμένα!
Μ' ἀντίκρου σου ὑπερήφανα στέκουμαι κι' ἀντρωιωμένα
Κι' εἶμ' ἔτοιμος γιὰ νὰ δεχτῶ ὅλα μαζί ὅσα βέλη
Τ' ἀκούραστο τὸ τόξο σου στοὺς θνητοὺς ὄλους στέλλει.
Ὅμως, ὦ Μοῖρα, μιὰ μονάχα χάρη... σὲ ἱκετεύω
Μὴ τὴν ὠραία μου, Μοῖρα, ὦ μή, ταράξεις πὸν λατρεύω
Γιατὶ ἓνα βέλος σου σ' αὐτὴν ἂν ρίξεις ἓνα μόνον
Ὁ τότε πλέον θὰ συντριβῶ καὶ θὰ σβυστῶ ἀπ' τὸν πόνο.

ΕΛΑ, Ω ΧΑΡΑ!...

Ἐλα, ὦ χαρά, τρελή χαρά, πλημύρις, ὦ εὐθυμία,
 Πλημύρισε μου, ὦ μουσική βαδύτατη εὐρυθυμία!
 Τραλαραλά, εὐοὶ εὐάν, Βρόντα τραγούδι πλάνο
 Κι' ἀπὸ Θεοῦς καὶ δαίμονες, ψυχὴ μου, ὑψώσου ἐπάνω!
 Τραλαραλά, εὐοὶ εὐάν, ὦ φίλη, ἔλα, ὦ φίλη
 Νὰ σὲ φιλήσω, ἕνας Θεός, μὲ φλογισμένα χεῖλη.
 Ἐλα, ὦ χαρά, τρελή χαρά, σὺρε με ἐπάνω κάτω
 Νᾶμπω μ' εὐάν χορεύοντας τίς πόρτες τοῦ θανάτου.

ΙΩΣΗΦ ΡΑΦΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΩΣ ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ΤΟ ΔΑΝΤΕ

Δ'

Καθὼς εἶπα, παρατηρήθηκεν ὅτι ὅταν ὁ Οὐγκώ μιλή γιὰ τὸ Δάντη, βρίσκεται στὸ στοιχεῖο του. Ἀλλὰ ἐκεῖ ὅπου καὶ ὁ Δάντης παρουσιάζεται περισσότερο ταιριαστά μὲ τὸ βασιλικὸ τὸ σκῆπτρο ἑνὸς Κριτῆ, κάθε ἄλλο παρὰ effaré καθὼς ὁ Μωρράς δογματίζει, καὶ πολλὸ περισσότερο κύριος τοῦ τρόμου, εἶναι τὰ ἀρχιλόγια καὶ τὰ γιουβενάλεια τοῦ Οὐγκώ· οἱ «Τέσσερων ἀνέμων τοῦ πνεύματος», καὶ ἀπάνου ἀπ' ὅλα στὸν τέταρτο τόμο τοῦ «Θρόνου τῶν Αἰώνων», ἢ «Ὀπτασί» τοῦ Δάντη». Τώρα τελευταία ἕνας ἔξαλλος λυρικός τῆς κριτικῆς τέχνης, ὁ μυστηριώδης Ἀντρέας Σουαρές, μέσα σ' ἕνα θεματικὸ παραλληλισμὸ τοῦ Οὐγκώ καὶ τοῦ Μπετόβεν, ποὺ δίνει τέλεια σχεδὸν τὸ μέτρο τοῦ τί περισσότερο καὶ τί λιγότερο ἀξίζει ὁ ποιητὴς, θέλει πὼς ἐκεῖ ποὺ δείχνεται ἀνιπερόβλητος ὁ Οὐγκώ, εἶναι ἡ ἥρωικὴ ὁδὸ καὶ ἡ πολιτικὴ σάτυρα· νῖνος φαίνεται μπροστά του ὁ Γιουβενάλης, καὶ τὰ ὄργανα τῶν ποιητῶν, σύγκαιρα καὶ περασμένα, ἀντηχοῦνε σὰν τενεκεδένια μπροστά στὰ φρεσῆματα ποὺ φουσαεὶ ὀλόλαμπρα στὴ χροσὴ τῆ σάλπιγγά του ἐκείνος : «Ἐσὺ, ποὺ σὲ ἀγαποῦσε ὁ Γιουβενάλης γεμισμένος ἀπὸ λάβα πύρινη, ἐσὺ ποὺ λάμπει τὸ φῶς σου στὸ καρφωμένο μάτι τοῦ Δάντη, Μοῦσα, Ὁργή!» Ἡ : «Μὰ δὲν εἶναι ἀλήθεια, Δάντη, Αἰσχὺλε, καὶ ἐσεῖς, προφῆτες, ποτέ, ποτέ, δὲ φεύγουν οἱ κακοῦργοι, ὅταν τὸ χεῖρ τοῦ ποιητῆ ἀπλώνεται νὰ τοὺς πιάσῃ ἀπὸ τὸ γιγῆ...» Ἡ : «Μιλῆστ'. ἐσὺ γοερὲ καλόγερε τῆς Πάτμος, ἐσὺ Δάντη, ἐσὺ, Μίλτονα, ἐσὺ, γέρο Αἰσχὺλε ποὺ ἀγαπᾷς τίς Ἠλέκτρος τίς μοιρολογῆτρες...» Ἡ : «Ὡ Ἔθνη εἰμαι ἡ Ποίηση ἢ φλογερὴ· ἔλαμψα τοῦ Μωῦσῆ καὶ ἔλαμψα τοῦ Δάντη!». Ἄλλοῦ ὁ ποιητὴς ὁραματίζεται τὸν περικόσμιον ὕμνο ποὺ ψάλλει τὸ Θεὸ σᾶδντα τῶν ἀδύτων μ' ὅλα τὰ λουλούδια καὶ μ' ὅλα τὰ σῆτρα. Μὰ νά! περὶ ὁ Σατῆνῆς καὶ βλέποντάς τον ὁ Ὑμνος, ἀρχινᾷ καὶ τὸν γιοχαΐζει. Καὶ σάρκα ντύνεται καὶ γίνεται ἄνθρωπος, εἶναι προφῆτης, πνεῦμα καὶ νά! ὁ ἀγχιδόβος δῆμιος τοῦ πανηροῦ. Κ' ἔτσι γεννιέται ὁ Ἰσαίας, ἡ δίκωπη ψυχὴ, καὶ οἱ ἱεροὶ ἐκδικητες,

καὶ οἱ ὄνειροπλέχτες οἱ ἄγριοι, οἱ χαλκοπράσινοι Γιουβενάληδες, λιχτάρα στους φαλακροὺς Καίσαρες! καὶ ὁ Δάντης ἐκεῖνος ὁ τρομαχτικός, ποὺ τὰ πάντα τρέπονται σὲ φυγὴ μπροστά του, καμωμένο, ὅπὸ ξαναν ἴσκιο ποὺ τὸν αἰσθάνεσαι μάγμαρο στὴ νύχτα· Καὶ ἄλλοῦ : «Ὁ Δάντης κρατᾷ τὴν ἀκρὴ τῆς σιδερένιας ἀλυσίδας ποὺ τὴν δαγκώνει ρεμβὸς ὁ Ἰσῆος μέσα στὸ σκοτάδι τῆς κόλασης». Καὶ ἄλλοῦ : «Ἡ θεαίνει τοῦ μεγάλου Ἰουβενάλη, ἢ τραχεῖα Μοῦσα, Ἡβὴ ἀπὸ τὴν ὁμορφιά καὶ ἀπὸ τὴν τρομάρα ποὺ γεννᾷ Μένουσα, ποὺ ἔσπειρε στὴ νύχτα δὲ τι ἐκεῖ ὁ Δάντης ἦρε...» Καὶ ἄλλοῦ : «Ὅταν ὁ Αἰσχὺλος ἀμφισπητῆ τὸν Προμηθεά ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ γύπα, ὅταν ὁ Γιουβενάλης ὑπερασπίζεται τὴ Ρώμη ἀπορηγμένη στους τίγρεις, ὅπὸν ὁ Δάντης ἀνοίγει τὴν κόλαση στους τυράννους ποὺ καταδιώκει...» Ἡ : «Ἐρχεται κάποτε κάποτε ἡ Σφίγγα ν' ἀκκοιμήσῃ στὸ τραπέζι ποὺ ὁ Δάντης γράφει...» Ἡ : «Ποῖός ξέρεῖ ἂν ὁ μεγάλος ἄνθρωπος, τρομαχτικός κριτικός, ποὺ τ' ἀστέρια στὸ σκοτὸς τοῦ χάνουν κορῶνα ποῖός ξέρεῖ ἂν ἔχη ὀλοκληρωτικὴ τὴν ἐνόραση τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ του; Ἄν οἱ μεγάλοι αὐτοὶ ἀμφικτύοντες τοῦ νοῦ τοῦ ἀνθρώπινου, ὁ Δάντης, ὁ Ἰσαίας, ὁ Αἰσχὺλος — παραξένει ρωτήματα — γνωρίζουν ὅλο τὸ κράτος τους; Ὁ Σαίξπηρος ἔβλεπε ὅλο τὸ Σαίξπηρο;». Ἐτσι σκόρπια καὶ κομματιαστά, παραδομένα στὸ χαλάστη ποὺ λέγεται μεταφορικῶς, ρίχνω στὸ χαρτὶ τοὺς στίχους, μὲ σβινωμένη τὴ λάμψη τους καὶ σεσωμένο τὸ ρυθμὸ τους, μὰ πάντα βροντόλαλους ἀπὸ τὸ μελέτημα τοῦ Δάντη. Κι ἀφῖνω κατὰ μέρος, γιὰ τὴν ἀπλώθηκα ἀρετά, — ὅμως ἀλλοιώτικα δὲν ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ, ἔτσι σχεδιασμένο εἶναι τοῦτο μου τὸ πεζογράφημα — ἀφῖνω κατὰ μέρος τὸ μῦθο τὸ βαθυστόχαστο μὲ τοὺς διὸ στίχους τοῦ Δάντη. Ἐγὼ εἶναι οἱ διὸ Στίχοι φιλονεικία μεταξὺ τους, γιὰ τὸ ἔναξ ἔλεγε πὼς ὑπάρχει ἀθανασία καὶ ὁ ἄλλος ἔλεγε πὼς δὲν ὑπάρχει· καὶ σὲ λιγάκι μπῆκε ὁ Δάντης καὶ τοὺς εἶδε καὶ τοὺς διὸ ἀραδισμένους ἀπάνω στὸ χειρόγραφό του, καὶ ἀφῆσε τὸν πρῶτο ποὺ πίστευε στὴν ἀθανασία καὶ ἔσβυσε τὸ δεύτερο ποὺ δὲν πίστευε. Καὶ σχεδὸν αἰτίοτε δὲ σημειῶνω γιὰ τὸ κερυνοδόλο ἐπικὸ ἀνάθεμα ποὺ γεμίζει σελίδες εἰκο-

σιέξη στα «Παραδομένα τῶν Αἰώνων» κ' ἐπιγράφεται «Ἡ ὀπτασία τοῦ Δάντη» καὶ πού εἶναι κομωμένο ἀπὸ ὅλη τὴν τεράστιαν ἑλοποιητικὴ δύναμη ποῦ ἐμψυχώνει τὰ ἄγωνα κ' κίνει ἐφτάψυχα τὰ ἔμψυχα, καὶ εἶναι τὸ κατεξοχὴ γνώρισμα τῆς οὐγκλικῆς Μούσας. Καὶ πού εἶναι τόσο σκληρὸ καὶ ἀκόμα καὶ τόσο ἀδικο γιὰ τὸν Πάπα πού τιμώρησε, τὸν Πίο τὸν ἔννοστο πού μᾶς θεβαιώνουν πῶς δὲν ἔφταιγε ὁ ἄνθρωπος σὲ τίποτε, καὶ τοὺς πιστεύουμε, μὰ καὶ τόσο σύμφωνο τὸ ἀνάθεμ' αὐτὸ καὶ τὸ καταχώνιασμα μέσα στὸν ἄδη, μὲ τὴν ποινὴν πού ἔκρινε ἄξιον ὁ Δάντης ἕναν ἀλλο Πάπα τοῦ καιροῦ του. Μὲ τὴ διαφορά πῶς ὁ πυρωμένος σίδηρος τοῦ Φλωρεντίνου ἀφίνει τ' ἀχνύρια του βαθιὰ καὶ στενά. Πάντα, λιγόλογα, σχεδὸν ριωτηλά, μὲ ἤμια συχνὰ τοῦ στοργυλοῦ καὶ τοῦ ξίσστερον, πού τόσο χρειάζεται γιὰ νὰ ἐπιβληθῇ ὁ ποιητῆς· ἐκεῖ πού ἡ ζωιὰ τοῦ Οὐγκλὸ γονετὶ λαβα ἀκράτητη, συχνὰ πυκνὰ θλάφτοντας καὶ ἀδικώντας τὰ πλαστικὰ χαρίσματα πού εἶναι ἀπὸ συγκρατημὸ καὶ λέγοντ' ἐντέλεια. Ὅμως ὁ ἴδιος ὁ Οὐγκλὸ τὴν ἤξερε τὴν ἐντέλεια, καὶ πολλὰς φορὰς τὴ χρησιμοποιήσε στὸ ἔργο του· μὰ τίς περισσότερες δὲν τὴν ἤθελε καὶ τὴν ἀντιπαδοῦσεν. Ἡ ἐντέλεια, κάπου εἶπε, δὲν εἶ-καὶ νὰ πῶς τελειώνει τὸ μακρόστιχο καὶ μακρό-καὶ νὰ πῶς τελειώνει τὸ μακρόστιχο καὶ μακρόσου στρο ἐπικὸ κομμάτι, πού ὀλόκληρο τὸ διηγείται ὁ Δάντης ὁ ἴδιος : «Κ' ἐκεῖ πού ἔφευγα, στὸ πυρωμένο σύγνεφο, μὰ ὄψη φάνηκε καὶ μοῦ ἔκραξε : Δάντη μου, πάρε τὸν Πάπα αὐτὸν πού ἔκαμε τὸ κακὸ καὶ ὄχι τὸ καλὸ, βάλ' τονε στὴν κόλασή σου, τότε θάζω στὴ δική μου».

Στὴν πολλὰς φορὰς ἐδῶ μνημονευμένη μελέτῃ τοῦ Σάρο Μωρράς γιὰ τὸ Δάντη, διαβάζω : «Ὁ ποιητῆς αὐτός, πού ἔῃ μέσα σὲ μιὰ πολιτεία, πάντα φροντίζει νὰ σημειώνῃ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἄουλα καὶ καταφύγια οἰκουμενικά· ὅλο ναοὺς θυμάτων, ναοὺς μιᾶς γαλήνιας θεωρίας· ὅμως μὰ τέτια ἐνθὺμηση δὲν τὸν κρατεῖ ποτὲ λυτρωμένο ἀπὸ τὸ ξύπνημα τοῦ πατριωτισμοῦ, μᾶς εὐλαθητικῆς φιλοπατρίας· θυμάται, καὶ ἀδελφίτα, πῶς εἶναι πολίτης. Καὶ τότε ἡ Ὀργή, τότε ἡ ἀνατριχίλα ἐνὸς θυμοῦ ἀφιλόκερδου γίνεται μοῦσα του, ἡ ὁμορφώτερη μοῦσα του· καὶ θεὰν νικημένος κ' ἐξόριστος τελειώνει φερόμενος ἀπὸ τὸ τσακισμὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἐξορία πρὸς τὸ ἀκρότατο σημεῖο, καμιά σύνεση, καμιά σοφία, καὶ ἡ πῖθ ὕψηλῃ, δὲ θὰ μπερῆσῃ νὰ τὸν ἐμπορίσῃ ἀπὸ τὸ ξέσπασμα μιᾶς ἐξοφρενικῆς σάτυρας· ὁ τόνος τῆς σάτυρας αὐτῆς εἶναι σχεδὸν θρησκευτικὸς καὶ γίνεται τὸ κέντρο τοῦ τραγοιδιοῦ του». Ὁ Βιχτόρ Οὐγκλὸ κάθε φορὰ πού φέρονται στὸ στίχο του ὁ Δάντης, δὲν κάνει ἄλλο τίποτε παρὰ νὰ μᾶς πρηνεύσῃ τὸν πολίτη ποιητὴ τοῦ Μωρράς πού ὁ θυμὸς τὸν ἔσυρε στὴ σάτυρα τὴν ἐξοφρενικὴν, μὰ θρησκευτικὴ πάντα στὸν τόνο τῆς, εὐλογημένος νὰ εἶναι ὁ ρυθμὸς πού κανονίζει μὲ τὴν ὁμορφίαν τὰ πάντα. Κ' ἔτσι μᾶς τὸν παρουσιάζει ὁ Οὐγκλὸ τὸ Δάντη, γιὰτὶ κ' ἐκεῖνος εἶναι, νικημένος κ' ἐξόριστος, εἶναι, ἡ φαντάζεται πῶς εἶναι, εἰκόνα καὶ οἰκία τοῦ προτύπου του. Γιατὶ ὁ Σάρο Μωρράς, μὲ ὅλο τὰ ὑπέροχα χαρίσματα τοῦ λόγου του καὶ μὲ ὅλη τὴ διαπεραστικὴ ματιὰ τῆς ποιητικῆς εὐαισθησίας του, ἐνῶ μάλιστα καταγράφει, καὶ συγκαταβατικὰ κ' εὐλαθητικὰ, καμιά εἰκασίαν ἐνόμια, ζωντανῶν καὶ πεθαμένων, καὶ προσβύτερων καὶ νεώ-

τερων τοῦ Οὐγκλὸ, καὶ κλασικιστῶν καὶ ρομαντικῶν ὡς δαντολόγων ἄξιων καὶ προσοχῆς καὶ τιμῆς, γιὰτὶ γιὰ τῶνοια τοῦ Οὐγκλὸ καὶ μόνου ἦρε νὰ κἀν ἑξάφρεση; Φανερά, κατὰ τὴ γνώμη μου, γιὰτὶ ὁ Οὐγκλὸ στέκεται στὴν κορφὴ τῆς ρομαντικῆς ιδεολογίας καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ κογχήματα τῆς δημοκρατίας τῆς Γελλικῆς. Καὶ ὁ Σάρο Μωρράς ; — Ἀρχισε ἀπὸ μιὰ σύλληψη τῆς τέχνης καὶ τῆς ζωῆς ἀκόμη, καθαρὰ αἰσθητικὴ· ὅμως ἀπὸ τότε πού πίστεψε πῶς ἀνακάλυψε, τί ; ὅτι τὸ ἀπαραίτητο, τὸ ἀναγκαῖο ὑπόθετο μῖας τέτοιας σύλληψης, δηλονότι τῆς Κοινωνίας τοῦ Κράτους καὶ τῆς Πατριδας, ἡ ζωὴ καὶ ἡ δύναμὴ κιντυνεύανε νὰ σωριαστοῦνε ἐρείπια, χροὸς του μοναδικό, ὑπέροχο, φαντάστηκε καὶ θεώρησε νὰ τρέξῃ βοηθὸς καὶ νὰ τ' ἀφιερῶσῃ ὅλα του τὰ δυνατὰ χαρίσματα στὴ δούλευση καὶ στὴν προστασίαν τῆς Πολιτείας. Καὶ γι' αὐτὸ — τὸ λογικὸ συμπέρασμα τῆς νέας του ἐνέργειας — καὶ γι' αὐτὸ τὴν Κριτικὴ τῆς τέχνης τὴν ὑπόταξε στὴν Πολιτικὴ· τὴν ἔκοψε τὴν Ποίηση παράρτημα κ' ἐφαρμογὴ τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν του. — Ἔτσι χαρακτηρίζει ἕνας ἀξιωματικὸς ὁμοεθνῆς του κριτικὸς τὴ δράση τοῦ Μωρράς, καὶ ἡ κρίση του αὐτὴ περικτὰ κάνει τὰ λόγια τὰ δικὰ μου.

Καὶ ὅμως : ἡ κριτικὴ τοῦ Μωρράς γιὰ τὸ Δάντη, καὶ μὲ ὅλο τὸ παθητικὸ τῆς μεροληψικῆς τῆς πού μπορεῖ νὰ χτυπᾷ στὰ μάτια κάποιων ἀνεξάρτητων διανοητικῶν ἢ ὅλων ἐκείνων πού ἐννοοῦνε σὲ τίποτε νὰ μὴ παραβιάσουν τὴν ἀκεραιότητα τῆς καλλιτεχνικῆς ὁμορφιάς ἢ πού τὴ βλέπουν κάπως διαφορετικὰ τὴν ὁμορφίαν αὐτὴν, — ἡ κριτικὴ τοῦ Μωρράς εἶναι ἀριστοῦργημα· ἔργο τέχνης πρώτης γοφίμης· γιὰτὶ τὸν ἀποκλειστικὸ χαραχτήρα τοῦ περιεχομένου τῆς, τὸ συστηματικὸ καὶ σχεδὸν κομματικὸ, τὸν ἀποσκεπάζει μὲ τὴ βασιλικὴ πορφύρα τὴν ὑπόσμενην πού τὴν μέθοδο τὴν κριτικὴν καὶ ἀπὸ τὴν εὐγένεια τοῦ ἐκφραστικοῦ λόγου, καὶ τῆς δίνει μορφὴ πού ἐλκύει καὶ πειθῶ πού ἐπιβάλλεται. Καὶ θυμοῦμαι τὸν ὄρωσο σὲ στίχους χαιρετισμοῦ τοῦ Ἀνατόλ Φράνς πρὸς τὸν Σάρο Μωρράς, ὅταν, νέος αὐτός, πρωτοπρόβαλε στὸ δημόσιο βίο. Δύο ἄνθρωποι, τὸσον ἀντίθετο δρόμο παίρνοντας ἰδεολογικὰ, ὁ ἕνας φιλομοναρχικὸς, ὁ ἄλλος σοσιαλιστῆς, ἂν λάθος δὲν ἔχω, ριζοσπαστικὸς· καὶ εἰ δὲ ὑπέροχα ἀντιπροσωπεύοντας τὸ νεολατινισμὸ σὲ ὅ,τι ἔχει λεπτότερο μέσα στὴ φλέβα του τὴ γαλλικὴν καὶ στοὺς δυὸ ἡ γαλλικὴ γλώσσα γίνεται ὁμοιο μουσικὸ ἀνάδρουμα. Καὶ σκέπτεσαι : οἱ ὀδόντα σελίδες τῆς «Συμβουλῆς τοῦ Δάντη», καθὼς μᾶς τὴν ἐξηγεῖται ὁ Μωρράς, καὶ παραμερίζοντας κάθε μιὰ σὲ ὀρισμένες λεπτομέρειες ἐπιφύλαξη, καλογορημένες ἀπὸ εἶναι, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι καὶ καλοστοχασμένες. Νὰ μιὰ, βιαστικὴ ὅσο προσεχτικὴ καὶ ἂν εἶναι, σύνοψις τῆς. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα : Ὁ Δάντης, ἄνθρωπος. Βασιλικὸ τὸ μεγαλεῖο του ξεχωρίζει μέσα στοὺς ἀνθρώπους. Ἡ ποίηση τὸ ὄργανό του, τὸ ἐκφραστικὸ του μέσο, μὰ πάντα βλέποντας πρὸς ἕνα τέλος, πού τραβᾷ παραπέρα. Ἡ ζωὴ του γεμάτη καὶ πλούσια, περισσότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη ζωὴ. Ἡ τέχνη του συγκεντρώνει καὶ συνοψίζει ὀλόκληρο τὸ μεσαιῶνα περισσότερο καὶ ἀπὸ ὅσο ἀναγγέλλει τὴν Ἀναγέννηση. Βυθισμένος εἶναι στὰ παγκόσμια, γελᾷ μ' ἐκείνους πού συγχίζον αἰῶνα καὶ πρόσκορα. Καὶ ὁ δὲ μὲ δὴλου ἀδιάφορος δὲν εἶναι στὰ ἀγαθὰ καὶ στὰ

Ξεφαντώματ' ἀκόμα τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Φανετικὸς πατριώτης καὶ μαζί, ἀπὸ τὰ παθήματά του καὶ ἀπὸ τὴν πίκρα του, δείχνοντας τέλειαν ἀδιαφορία πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδας. Ὅμως ὅλες του οἱ ἀντινομίες καὶ οἱ ὄψεις του οἱ διαφορετικὲς συγκρατιοῦνται καὶ ἁρμονίζονται μέσα του. Δὲν ἀνεψιάσκει. Διορθῶνεται καὶ συμπληρώνεται. Ἐνας μὲ τὴν πολλαπλότητά του. Οἱ ἀκρότητες τῆς Δαρτικῆς ψυχῆς, τὰ τέρατα μιᾶς μῆνης σειρᾶς. Ἐπειτα : Ἡ Μπεάτρικά. Ἀδύνατο νὰ τὴ φανταστούμε, καθὼς ἄλλοι θέλουν. Ξερὴ, μεταφυσικὴ ὀντότητα, τὴν ὑπαρξὴ τὴν τρισχαριτωμένην πού τοῦ ἀνέβαζε στὰ χεῖλη ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ἀμοιριᾶς του στίχους σὰν αὐτοῦς :

*Λάμπαν τὰ μάτια της καὶ πῶς πολὺ ἀπὸ πάτρα
καὶ ἀρχίνας γλυκεῖα καὶ ἀπλὴ νὰ μοῦ μιλήσῃ
μὲ μιὰν ἀγγελικὴν φωνή ..*

Ἡ Μπεάτρικά, δέσποινα μαζί πραγματικὴ καὶ ἰδανικὴ. Τὸ διάβα της ἀπὸ τὰ φυσικὰ στὰ ὑπερφυσικά. Τὰ λουλούδια τῆς κορόνας της ὅλες οἱ γενικὲς ἰδέες πού δὲν ταιριάζουνε μὲ τὴν ὁμορφίαν μονάχα καὶ μὲ τὸν ἔρωτα, μὰ καὶ μὲ τὴν ἀρετὴ, μὲ τὴν ἐπιστήμη, μὲ τὴν ἀγιωσύνη. Καὶ ὅμως εἶν' ἐκείνη πού πρῶτα

πρῶτα ὁ ποιητὴς τὴν ἀγάτησε, τὴν ἔχασε, τὴν ἔλαψε. Οἱ γενικὲς ἰδέες. Μία ἢ ποίηση ἢ ἀληθινὴ κατὰ περισσότερο ἀπὸ φιλοσοφία. Θεολογία. Ὁ ποιητὴς καὶ μὲ τὴς γενικὲς του ἰδέες δὲν ἔπαυε νὰ χαίρεται τὴ ζωὴ σὲ ὅλες τὴς ἡδονικὲς τῆς λεπτομέρειες. Τόσο πού καὶ τῆς Μπεάτρικας τὴ μυστικὴ λατρεία κατάντησε νὰ τὴν παραμελή. Ἀδιάφορο. Τὸ πάθος πολὺ καλὰ τὸ ξέρεи ὁ Λάντης. Ἀλλὰ ξέρεи ἀκόμη νὰ τὸ φέρῃ ἀπάνω ἀπὸ τὰ φευγέλλια, τὰ περαστικά, τὰ λογῆς λογῆς, σὲ μιὰ ζώνη πού ὅλα στέκονται συγκρατημένα, πού τίποτε δὲ χάνεται. Ἐκεῖ τὸ πάθος πού εἶναι ταραχὴ καὶ τὸ ἔκδημα πού εἶναι ἀλλαγὴ, στεγρῶνουνται καὶ λαχταροῦν κανονικὰ νὰ γίνουνε σὰν τὸν σὺρκοῦ. Καθὼς, ἀντίθετα, τὰ ἀθάνατα καὶ τὰ ἀμετάβλητα μεταμορφώνονται καὶ γίνονται πάλιν πλησιάζουν πρὸς ἑμᾶς.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Σημ. Στὸ περασμένο φύλλο τοῦ «Νουμά» Στὸ Γ'. κεφάλαιο τῆς σειρᾶς αὐτῆς «πὸς γνωρίζουμε τὸ Λάντη», σελ. 126, δευτέρη στήλη, τελευταῖος στίχος, ὡς διορθωθῆ ἓνα σημαντικὸ λάθος : Ἡ «*συνετότερη*» σύγκριση κτλ. ἀντὶ τῆς *ἀσυνετότερη*.

0

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑΣ

Ἡ ζωὴ τοὺς εἶχε σκορπίσει, καὶ τώρα τοὺς συμμάζωνε κάποιος καλεστικὸς ἀπόξενος σ' ἓνα πονηγούρι πού δὲν τὸ προσμένονε. Ὅλους τῆς συντροφιάς, καὶ τοὺς ἑφτά. Κ' ἦρθαν, μὰ ὄχι ὅλοι. Κάποιος ἔλειπε, καὶ ὡς εἶτανε ξαπλωμένος στὴ μέση τῆς μικρῆς ἐκκλησιᾶς, μέσα σὲ μιὰ κίσση μαύρη μὲ ἀσημένια στολίδια. Ἐίχε μισέψει πιά γιὰ κάποιον μακρινόν, ἀγύριστο ταξίδι, καὶ στὴ θέση του ἔστεκε κάποιος ἴσκιος βαρῆς, ἀσάλευτος, πού ἔραχνε τὴ σκοτεινιά του τριγύρω καὶ τᾶδειχνε ὅλα μέρη. Μαῦρες οἱ κορδέλλες σὺς ἄσπρες λαμπάδες πού καίγανε στὰ μπρούτζινα γυναικίον, πού ἀραδιασμένες γύρω στὸ νεκρὸ κλαίγανε βοῦθὰ ἢ μιλοῦσαν σιγῆς. Σκοτεινὴ κ' ἡ μικρούλια ἐκκλησιά. Ἐίτونه δειλινὸ, καὶ ὁ ἥλιος εἶχε γείρει πίσω ἀπὸ τὸ βουνόν, σὰν κάτι νὰ τὸν ἔσκιαζε καὶ αἰτόνε.

Δὲν καθήσανε μαζί, σιμὰ ὁ ἓνας στὸν ἄλλον, καθὼς τὰ παλιὰ χρόνια πού εἶτανε παιδιά καὶ ζούσανε καὶ χαίρονταν τὴν ἀνοιξὴ τῆς ζωῆς τους, μαζί πάντα, καὶ στὴ χαρὰ καὶ στὸ τραγούδι καὶ στὸ διάβαμα. Χώρα καθήσανε, ὄχι γιὰ τὴν δὲν τοὺς συνέδενε πιά ἡ παλιά τους ἀγάπη. Ὅσο καὶ ἂν τοὺς χώρισε, τοὺς σκόρπισε ἡ ζωὴ, τίποτε δὲν εἶχε λιγοστεύσει τὴν ἀγάπη τους. Καὶ ἂν δὲν βλέπονταν, ὅμως εἶτανε αἱ ἑφτά τῆς συντροφιάς, πού τόσες φορές εἶχανε διαλαλήσει πρὸς ὁ θάνατος μοναχὰ θὰν τοὺς χωρίσει. Καὶ ὅμως ἡ ζωὴ τοὺς εἶχε χωρίσει, καὶ τοὺς συμμάζωνε πάλιν ὁ θάνατος, ὁ ἀπόξενος καλεστικὸς μὲ τὰ μαῦρα φτερά, σ' ἓνα πονηγούρι πού δὲν τὸ προσμένονε, οὔτε τὸ εἶχανε σκεφτεῖ ποτὲ ὡς τώρα.

Μὰ δὲν καθήσανε κοντὰ, σὰν κάτι νὰ τοὺς τρώμαζε. Ὁ καθένας σ' ἓνα στασίδι μακριὰ ἀπ' τὸν ἄ-

λο, σκορπισμένοι, ὅπως στὴ ζωὴ. Μὴδὲ σηκώνονε τὰ μάτια νὰ κοιταχτοῦνε. Τρέμανε, μήπως διαβάσουνε στὴν ὄψη, στὰ μάτια τοῦ ἄλλοινοῦ, κάτι πού δὲ θέλανε. Ἐνας τῆς συντροφιάς εἶχε φάγει, πρῶτος αὐτός. Κάτι πού δὲν προσμένονε, εἶχε ξυγώσει καὶ τοὺς ηἰνοῦσε θλιθερὰ πὸς περνοῦνε δικαστικοὶ διαβάτες γιὰ κάπου... Τὸ βλέπανε σ' ἄσπρα τους μαλλιά, στὸ γυμνὸ κεφάλι τους. Ὅσο καὶ ἂν προσπαθοῦσανε νὰ κρατήσουνε ὁλόγιστο τὸ κορμί, νιώθονε πὸς κίχτονε, λύνιζε σὰ σκεβρωμένο. Μπροστά τους ἀνοιγότανε κάποιος δρόμος μακρινός, πού δὲν εἶχε τελειωμό, καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ δρόμου ἓνας τῆς συντροφιάς εἶχε πατήσει πρῶτος καὶ περπατοῦσε. σπρωγμένος ἀπὸ κάποιον, πού δὲ βλέπετε παρά τὸν ἴσκιό του τὸ βουνόν καὶ σκοτεινόν. Καὶ ὁ πρῶτος τοὺς ἔκανε κάποιον νόημα...

Οἱ πατάδες κ' οἱ ψαλτάδες ψέλνανε ἀργὰ, θλιθερὰ τὰ νεκρώσιμα τροπάγια. Οἱ ἔξη γείρανε τὸ κεφάλι. Ὁ θλιθερὸς, μονότονος σκοπὸς ἀντιχόισε θιθεῖα στὴν καρδιά τους. Πότε σὰν τραγούδι νοσταλγικὸ γιὰ κάπια χρόνια πού περάσανε καὶ δὲ θὰ ξαναγυρίσουν, πότε σὰ μουσικὴ ἄλλου κόσμου, πού φτάνει ἀπὸ βάθη μακριὰ, ἀπὸ μιὰν ἄλλη ζωὴ ἀγνώριστη, πού δὲν ποθοῦσανε ὅμως νὰ γυωρίσουνε. Κάπια σκέψη ἔκανε γοργὰ τοὺς γύρους τοῦ νοῦ, πικρὴ σκέψη, πού ἔφερνε ἀνατριχίλα σ' ὅλο τὸ κορμί. Τότε κάπια χέρι ἔσφιγγε δυνατὰ τὴν καρδιά, σὰ νὰ ζητοῦσε νὰν τὴ λιώσει, καὶ ὁ πόνος δειχνότανε στὸ γοργὸ ἀνοιγοσφάλισμα τῶν ματιῶν τους. Ἐπειτα τὰ νεκρώσιμα ἀντηχοῦσανε πονετικώτερα, σὰ θρήνος μιᾶς ψυχῆς, πού χωρίζεται ἀδέλφια καὶ ἀφήνει τὸ κορμί. Κάτι τότε ἀνατάραξε τὰ φύλλα τῆς καρδιάς καὶ στὸ πῶς θαδιὰ τῆς στολάζανε δάκρυα κρυφὰ. Τὰ μάτια

τους όμως μένανε στεγνά κ' είχανε μια σκοτεινιά σαν αντιφάγγισμα του Ίσκιου που έστεκε κοντά τους ασάλευτος, βουβός, πελώριος.

Όταν σπατάανε οι παπάδες και πήρανε το νεκρό για να τον πάνε, θρεθήκανε κ' οι Ξη μαζί, κοντά ο ένας στον άλλο. Σιγά ψιθυρίσανε.

— Πάει ο κ' ρημένος ο φίλος...

Μπήκανε στο ίδιο άμαξι. Καθήσανε στριμωγμένοι, και όμως, νομίζανε πως είτανε μια θέση άδεισινή. Δοκιμάσανε κάτι να είπουνε για τον πεθωμένο φίλο, για τα περασμένα χρόνια τα καλά και χαρούμενα, μα είτανε τα χείλη τους παγωμένα ού να πήρανε από το πάγωμα του πεθωμένου όταν τον φίλησανε στο μέτωπο. Και μείνανε έτσι άμιλητοι. Νιώθανε κάποιο κρύο, καθώς όταν φυσάει το θραυνό αέρι το φθινόπωρο προτού αρχίσουνε τα πρωτοβρόχια, όταν τα σύννεφα, άσπρα, σταχτερά, μαύρα, σωριάζονται, σποιδάζονται στα θεμέλια του οράνου και μνηούνε πως έφτασε το φθινόπωρο, που μυρίζει ο αέρας χαματίλα και κτρινίζουνε, πέφτουνε τα φύλλα, για να τα σπρώσει ο άνεμος και να τα σαβαρώσει το χιόνι. Κ' είχανε το στόμα κλειστό και μένανε βουβή...

Και σαν γυρίσανε από το νεκροταφείο, πάλι σκορπίσανε, ού να θέλανε να μνη τους βρει μαζί ο καλεστής ο απόξενος. Και φύγανε χωριστά ο καθένας με άλογα πατήματα. Στα μάτια τους ένοι δάκρυ τρεμοσάλευε. Κάτι τους έσφιγγε πάλι την καρδιά και δυσκόλευε την άναπνοή τους. Από πάνω τους ρήχουνε τον Ίσκιο τους δυο μέτρα φτερά, που δεν τα βλέπανε, μα νιώθανε πως δεν είτανε μακριά, γιατί σάλευε ο αέρας απ' το φτερούγισμά τους το βαρύ και άργό....

1909

Μήτσος Ανθέμης

ΑΙΘΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

"ΑΠΑΝΕΜΑ ΒΡΑΔΙΑ,"

Τ' ένομα του νέου ποιητή πρωτοδιάβασα στο κριτικό σημείωμα του «Νοιμά» τών 10 του 'Οχτώβρη, με τραβήξανε όμως δυνατά οι στίχοι που δημοσιεύτηκανε στο τέλος της σύντομης αυτής κριτικής. Ζήτησα κ' πήρα τον τόμο. Τον διάβασα και τον ξαναδιάβασα. Βρίσκομαι ακόμα με τη βαθιά εντύπωση. — γιατί να το κρύψω ; — την ταραχή που μου άφηξε.

Κριτικός δεν είμαι. Όπως τόσοι, άρχισά την ποίηση και μάλιστα με ξεχωριστή αγάπη τη νεοελληνική ποίηση. Κ' έχω για την κρίση μου το μέτρο που έχουν όλοι όσοι δεν είναι κριτικοί από σύστημα : τη συγκίνηση που μου άφήνουν τα έργα που διαβάζω.

Πολύ άπαχειμενικό μέτρο, γιατί μια σύμπτωση στις ιδέες, μια ψυχοσύνθεση όμοια, ή κ' αντίθετη, ή και ακόμα μια ξεχωριστή ψυχολογική κατάσταση που μπορεί να θρυσκόμαστε την ώρα που διαβάζουμε ένα έργο, όλα αυτά μπορούνε να μ' άδωσουν την πιο βαθιά συγκίνηση. Έτσι το μέτρο μας αυτό δεν είναι σύγυρο : γιατί ό,τι μ' άρέσει και μ' άσκιναί σήμερα, μπορεί να μη μ' άρέσει ή να μη μ' άσκιναί σε αύριο.

Και τών «έξ έπαγγέλματος» όμως κριτικών το μέτρο έχει τις άδυναμίες του. Οι περισσότεροι έχουν τόσο πολύ όμοιομορφίσει τα κριτικά τους καλούπια,

που βλέπουνε με κάποια δυσπιστία και αντίπαθεια κάθε καινούργια εμφάνιση, που βγαίνει έξω από τα καλούπια τους, ή, και το χειρότερο, καταντάνε στο δογματισμό, και ο δογματισμός είναι διανοητικό ξεθύμασμα, μάλιστα στους νέους.

Ο Κριτικός του «Νοιμά» είναι μια εξαίρεση. Σ' αυτόν, μαζί με το Δελή, χωριστά και τη γνωριμιά μου με τον Άδωνα, τον Κυριαζή, το Θρ. Σταύρου, τον Πάνο Ταγκόπουλο και τόσα άλλα καμάρια της νεότερης μας ποίησης, που ή εμφάνισή τους σύγουρα και πολύ γρήγορα θα ρήξει στο σκοτάδι τόσα πρωτόδεφτερα νόμμερα, που σήμερα βρίσκονται γύρω ή μέσα στον κύκλο του Άριστίου.

Η Συλλογή είναι χωρισμένη σε τέσσερα μέρη με χωριστούς τίτλους. Το μεγαλύτερο μέρος με τίτλο «Σκιές Όρειες», περιλαμβάνει 19 ποιήματα το δεύτερο με τον τίτλο «Λοξά Αόμοι» 14, το τρίτο «Spleen» 12 και το τελευταίο μέρος «Εκλόνας και άπασιες» 7 ποιήματα.

Τα τρία πρώτα μέρη έχουν τέλεια συνοχή ανάμεσα τους, το ένα εξέλιξη του άλλου, μια τριλογία. Γι' αυτό και δεν έχει το κάθε κομμάτι χωριστό τίτλο, εκτός από τα δυο τελευταία ποιήματα του τρίτου μέρους που έχουν το ένα τίτλο «Θυμιάει» και το άλλο «στο Παιδί μου». Το τέταρτο μέρος, φέροντας βαθιά την ίδια ψυχοσύνθεση του Ποιητή, έχει άφορη διάφορα θέματα.

Η διαίρεση κι ο χωροχρητισμός του δίνο στη συλλογή είναι δικός μου, μπορεί να είχε αλλά και μπορεί να μην είχε στο νού του να γράψει μια τριλογία ο Ποιητής. Δεν παίρνει κανένα ιδιόκτερο θέμα, δεν υπάρχει κανένας μύθος ή έπικό ή έπικολορικό θέμα, που τόσο αγαπάει ο Πολυαίης. Σπάνιο να γραφτούνε ποιήματα τόσο σφιχτά, άποκειμενικά, λιρικά. Υπάρχει όμως στα τρία αυτά μέρη μια ψυχική και αισθητική εξέλιξη που θα ξηρόταν άν είτανε γραμμένα σε τρία χωριστά βιβλία και σε τρεις χωριστές έποχές του βίου του Ποιητή. Τότες θα γινόταν πιο φανερό ή έσωτερικό τους εξέλιξη. Τεχνικώς ή γλωσσικώς τίποτ' δεν ποοδίδει πως τα ποιήματα αυτά γραφήκανε σ' άραιά χρονικά διαστήματα μεταξύ τους. Όμως είναι φανερό ή εξέλιξη του τρίτου από το δεύτερο και τούτου από το πρώτο μέρος.

Ο Ποιητής αντικρύζει τη ζωή κοτάστηθα. Τη ζωή όπως είναι, με τη δύναμη και τις άδυναμίες της, με τις όμορφίες της και τις άσκήμιες της, με τα πάθη της, με τις αλήθειες και με τις ψευτιές της. Τίποτα δεν τον τρομάζει, πολεμάει με τα ίδια της όπλα, ποθώντας τη νίκη.

Δεν έτρομα, Ζωή, μπροστά σου
δεν έφυγα. Στήθος με στήθος
μετρήθηκα με τα στοιχεία σου,
έναν έγώ κ' εκείνα πλήθος.

Δεν την προσκινάει, την χάρετα, καταλεί ή περιφρονά τούς νόμους της.

Κι άν από κάποιο Πολυοδά τούς θείους σου νόμους γεφύρι βέβηλο έστησα για να περάσω,
σ' άλλες, άζύγυτες κορφές, κι απ' άλλους δρόμους,
γυμνά τα κάλλη σου, νύξ έλος, ν' άγκαλιάσω...

Πόσο, για μιὰ στιγμή, θὰ λέγαμε πὼς ἔχει δίκιο, ἂν βλέπαμε τὸν κόσμον τόσο καθαρά, τόσο ἀντικειμενικά, ὅσο τὸν ζωγραφίζει ὁ Ποιητής.

Κι ἂν κάποτε σοῦ πῶ, Ζωή, μισῶ τὴ δόξα, τὴ δύναμη, τὰ πλούτη, τῶν τραγῶν τὸ στέμμα, μὴν ἀπιθώσεις τ' ἄρματα, μὴ σπᾶς τὰ τόξα, τὰ πάθη μου, ὄχι, μὴν τὰ λυεῖς — τί θάναί ψέμα.

Κι ἂν πάλι κάποτε σοῦ πῶ : μισῶ τὸ κρῖμα, τὸ δόλο, τὸ λεπίδι, τὸ φαρμάκι, τὸ αἷμα, μὴν κρατᾶς στὴ νύχτα μου ἔρημο τὸ θῦμα, στὸν κόρφο σου, ὄχι, μὴ μὲ κλειῖς — τί θάναί ψέμα.

Μὰ κιὰν μὲ δεῖς νὰ θυθῶνομαι ἄγριος γιὰ τὴ φτώχεια ἢ κάποιος ἀνομιῆς σκλαβιάς νὰ σπᾶω τὰ βρόχια, στεφάνια μὴ μοῦ πλέξεις, χτύπει με, πολέμα καὶ πάτα με κατέστηθα — τί θάναί ψέμα.

Τὴν ἀγαπᾶ ὅπως τὴ ζωὴν τρελλά, σὺν μιᾷ μεγάλῃ ἐρωμένῃ, πιστεύει σ' αὐτὴν πιστεύει πὼς αὐτὴ εἶναι ἡ πηγὴ ὕλων, καὶ ζητᾶ νὰ γενεῖται ἀπ' αὐτὴν ὄχι ὅ,τι μπορεῖ νὰ δώσει αὐτὴ, ἀλλὰ ὅ,τι μπορεῖ νὰ κώσει αὐτὸς καὶ νὰ τὴ πάρει μὲ κάθε τρόπο. Δὲ γνωρίζει τὴν ἀπογοήτευση, σωστὸς Κυναίγειρος, ζητᾶει νὰ τὴν κρατήσῃ, ὅταν δὲν μπορεῖ μὲ τὰ χέρια, μὲ τὰ δόντια, μὲ πείσμα πιστεύοντας πὼς καὶ ὁ θάνατος κάτου ἀπὸ τέτιες συνθήκες εἶναι ζωὴ.

Ὅμως πάνου ἀπὸ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἀντίληψη αὐτὴ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς ἡ ψυχὴ του ποθεῖ κάτι ἀνώτερο, κάτι ἰδανικό. Εἶναι ἡ ἀλήθεια ; Βέβαια. Ἀλλὰ, δυστυχῶς, ὅπως τόσα ἀπόλυτα, ἔχει κι αὐτὴ καταντήσῃ ἀντικείμενο προσωπικῆς ἀντίληψης ἢ ἰδιοσυγκρασίας. Ἡ ἀλήθεια ποὺ ζητᾶ, φαίνεται πολὺ μοντέρνα, μοιάζει στὴν ἀλήθεια ὅπως τὴν ἐννοεῖ ὁ κομμουνισμὸς. Δὲν εἶναι ἡ δικαιοσύνη ποὺ θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ σ' αὐτὴν, εἶναι ἡ βία, ἡ πάλιν μὲ τὰ στοιχεία, ποὺ μᾶς φέρανε στὴ σημερινὴ κατάντια τῆς ζωῆς, καὶ ἡ πάλιν μὲ τὰ ἴδια τοὺς δυνάμεις Κ' ἡ πεποίθησή του αἰσχρὴ εἶναι ριζωμένη στὸ εἶναι του, σὰ μιὰ θεοσεκία, φανατικὴ, ἐτοιμὴ σὲ θυσίες, στὴν ὑπέροχα τῆ θυσίας.

Ὅσο ἔγω δὲ θὰ σοῦ πῶ τὸ ψέμα, Ἀλήθεια, κ' εἴτε θροναίξω βασιλιάς, ἢ σκλάβος γέροντα, συντρόφους μου ὅλα τὰ στοιχεῖά σου παίρνω καὶ μάχομαι μὲ πάνοπλο τὰ στήθια. Τί τοὺς ἐχτροὺς μου ἐχτρός καὶ χάρος νᾶντικρύζω στὰ ἡλιόστρατά σου μ' ἔμαδες καὶ τίμια ἀλάνια, καὶ στῆς ἀγάπης σου τὴ φλόγα τὴν αἰώνια τ' ἀσύντριπτά μου πάθη νὰ τροχίζω.

Ὅρθος καὶ σέροντιος στοῦ ἀγῶνα μου τὴ φρίκη, κι ἀπὸ τὸν τάφο, ὦ Ἀθάνατη, βλογῶ σε ἀκόμα, τί κι ὁ χαλὸς μου σπόρος στὸ δικό σου χῶμα, κ' εἶναι ζωὴ καὶ νίκη μου ἢ δική σου ἢ νίκη.

Ἔχει πεποίθησι στὴ νίκη, στὴ νίκη του, γι' αὐτὸν τὰ ἐμπόδια εἶναι τὸ σκοτάδι κάποιος ἀγνωρῆς βουλῆς, ποὺ πρέπει νὰ ξεδιαλύσῃ, εἶναι κάτι περισσότερο, τὸ ἐμπόδιο τοῦ δυναμώνει τὴν ὁρμή.

«...κι ὅταν

μεσοκαμπὶς τοῦ δρόμου ἀπόχανα τὸ ἀχνάρι καὶ τρεμοκάντηλο ἔστηνε προσκυνητᾶρι σὲ κάποιος ἀγνωρῆς βουλῆς σου τὸ σκοτάδι, ὀλόρυθο μ' ἀνασήκωναν τ' ἄδρά σου χέρια, πρὶν γονατίσω ταπεινὰ σ' εἰδῶλα πλάνα, κ' ἡ θροσθινὴ μου προσευχὴ τὸν ὄρθο διάνα πετοῦσε πολεμόχαρη στ' ἀγέρια.

Κι ὅταν πάλι, ὄρθος ὄρθος, αἰσθάνεται τὴν κούραση τὴ φυσικὴ θὰ ἔλεγε κανεῖς κούραση, τόσο ὀρηκτικὸ πετάγματος ἢ ὅσων ἀντικρύζει τὸ πρόβλημα τοῦ ἀγνώστου ἢ ἴδια πίστη φτερόνει τὴς δυνάμεις του.

Πλατιά μὲ ζῶνει ἀπανεμιά. Κοιμῶνται οἱ πόθοι — καρᾶβια μεσοπέλαγα ἀρραγμένα — καὶ πέρα στ' ἀκρογιάλια τὰ τρικυμισμένα ζοφὴ καὶ στεῖρα πάχνη τὸ ποῖός ξέρεει ἀπλόδη.

Ὅσο ἡ πρώτη εὐχὴ στεροὴ μου πίστη ἄς μείνει, πὼς γιὰ μεγάλο πάσισα στὸν κόσμον αἶμα.

Εἶναι φανερό πὼς τέτια γραμμὴ σκέψης δίνει στὰ ποιήματα τῆς σειρᾶς αὐτῆς κάποια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Καμιά μελαγχολία, κανένα παρόνοιο, καμιά ἀπογοήτευση. Πάλιν καὶ ἀγῶνας καὶ ὁ πόθος τῆς νίκης. Τὸ βουνοῦ, ἡ θάλασσα, ὁ κόμπος, τὸ φεγγάρι, τ' ἀστέρια, μὲ διὰ λόγια ὁ ἔξω κόσμος, τίποτα δὲν τοῦ υποβάλλουν, τοῦ δίνουνε μονίχα ἕμορφες καὶ χαρακτηριστικὲς εἰκόνας, ποὺ εἶναι ὑπηρετικὲς τῆς σκέψης καὶ τοῦ σκοποῦ του. Πόνος ὑπάρχει, μὰ εἶναι ὁ πόνος τοῦ ἄλλου, τοῦ ἄδερφοῦ ἢ τῆς Μύνας του καὶ τὸν θέλει ὁμορφὸ τὸν πόνον αὐτὸν.

κ' ἔγινε ὁ πόνος φῶς κι ἀνῆλθῃ στὴν Πλάση, κι ἀσμάτων ἔσμη ὁ θρηῆνος τοῦ θανάτου.

Τέτιος ἀγῶνας, τέτια ἀντίληψη τῆς ζωῆς, θὰ ἔλεγε κανεῖς, πὼς θὰ ἔπρεπε νὰ καταλήξῃ πλοῦσια δημιουργικὴ ἐνός νέου κόσμου, μιᾶς νέας ζωῆς. Μὰ πόση ἀντίθεση μὲ τὸν «Ἀδάχουτο» τοῦ Παλαμά. Ὁ Ποιητὴς ποὺ τόσο ὀρηκτικὰ καταπάσθηκε τὸν ἀγῶνα, δὲν ἀργεῖ νὰ υποκίψῃ στὴν κοινὴ μοῖρα κάθε πολεμικαθισμένου καὶ δυνατὰ αἰσθαντικῷ ἀνθρώπου, στὸν πόνον. Εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῆς δευτέρης σειρᾶς τῶν ποιημάτων μὲ τὸν τίτλον «Λοξοὶ δρόμοι». Τώρα ἀρχίζει τὸ λύγισμα καὶ ἡ ἀντίδραση ποὺ ἐμφανίζεται, κάπου κάπου, δὲν ἔρχεται παρὰ γιὰ νὰ βεβαιώσῃ ἢ νὰ γάνει πῶς βαθὺ τὸν πόνον αὐτὸν.

Τ' ἀμπέλια μου ὅλα τρύγησα μὲ τὸ βαρὺ λιποῦρι κάθε μου ἀγάπη καὶ ἄσμη. κάθε φιλεῖ καὶ ῥῶγα, τ' ἀπετρυγίδια ἀπόμειναν καὶ λίγοι πόθοι στεῖροι δίχως χιρὸ καὶ φλόγα, καὶ ἀλλοῦ.

Πλοῦσια ἔχεις θλίψη, μὴν ψηφῆς τοῦ δάκρυου τὴ σπα- (τάλη)

ἄς τρέχει εἶναι τὸ διάφορο, καὶ ἄς τὴν ψυχὴ σου νὰ χαρεῖ στυῖ πόθου τὴν κρα- γέρος ἢ νέος ἀδιάφορο. (πάλιν)

Στὴ σειρὰ αὐτῆς τῶν ποιημάτων ὑπάρχουνε στίχοι θεομάντια. Κοιτάχτε μερικὰ ἀπ' αὐτὰ:

Μὴν τάχα τῆς ἀκρόγωνης κ' ἐγὼ δὲ μοιάζω κρήνης,
ποὺ χύνεται καὶ χάνεται στὰ κύματα ;

κι ἄλλου·

Τὸν φθινοπώρου θλιθερὸ κ' αἰῶνα διαβατάρη,
ποὺ σέρνεις στὰ ξερόφυλλα τὸ βῆμα σου,

Τὸν ἴσκιό σου ἀντὶ νὰ θωρεῖς στὸν κίτρινό σου δρόμο
μάθε νὰ τρέχεις γρήγορα.

κι ἄλλου·

γιατί 'ναι, πές τε μου, οἱ χεῖμοι στὸν κόσμο δυὸ κ' οἱ
(χίμοι ;
κι ὁ πιὸ πιερός ἢ θύμηση ;

Στὴ σειρά αὐτὴ ἡ φύση ἀρχίζει τὴν ὑποβολή της.
δὲν εἶναι πιά μονάχα ὄργανο ὑπερηλικό τοῦ ποιητῆ.
Δὲν εἶναι κι αὐτὸ χωρὶς χηριστικό τῆς μεταστροφῆς ;

Ἐνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ποιήματα ὀλέκερης τῆς συλλογῆς βρίσκεται ἐδῶ, ἐπιτό ἀκριβῶς ποὺ ἀναδημοσίεψε στὸ συμπέσμα του ὁ κριτικὸς τοῦ «Νουμῶ».

Ἴσως τὸ ποίημα αὐτὸ θὰ εἶχε καλύτερα τὴ θέση του στὴν πρώτη σειρά.

Μὰ ὁ πόνοσ οὐ μένει ἀγιάτρευτος, γυρίζει σὲ μελαγχολία, κι αὐτὸ εἶναι τὸ εἶδημα ποὺ κυριαρχεῖ στὴν τρίτη σειρά τῶν ποιημάτων με τὸν τόσο ὑποβλητικό τίτλο «Spleen». Πόσο ὁμορφη, πόσο ἀριστοκρατικὰ γαλήνια, βαθεῖα καὶ ἀληθινὴ ἡ μελαγχολία του. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ὀχτάστιχα ποιήματα τῆς σειράς αὐτῆς, τὰ περισσότερα ἴσως, μᾶς φέρνουνε ἀτόφιο στὸν μεγάλο Μορσᾶς. Μ' ἀκοῦστε καλύτερα ἕνα δυὸ ἀπ' αὐτά.

Μοιάζει ἡ ψυχὴ μου τὰ παλιὰ τοῦ φθινοπώρου πάρακα,
στ' ἀπόβροχο ὅταν ἔρημα σταλάζουνε τ' ἀπόσκια,
κι ἀντιφεγγίζουσι ἀφύλλα μὲς στὴς λιμιές τὰ κισσῶκα,
μὲ τὴ βουβὴ στὴν ἀκρὴ τους λησιμονημένη βάρκα.

Μὰ κι ὅσο νὰ σᾶς πόθησα, τῆς μοναξιᾶς μου ταίρια,
ὁ πάρακι μελαγχολικὰ τοῦ φθινοπώρου, σάμπως
μὲ τὴν ψυχὴ μου πιότερο νὰ πάει ὁ μαῦρος κάμπος,
ποὺ ἀπλώνει στὴν ἀστροφεγγιὰ τὴν ἐρημιὰ του πλέρια.

κι ἄλλο·

Μιά στὴν κορφὴ σου κ' ἔφτασα, βουκό, πιά τί μὲ νοιά-
(ζει,

ἂν τὰ ὄνειρά μου χίμορα καὶ τὰ φτερά μου σάχτη,
ἂν ὁ γκρεμὸς κατάρρα κ' ἡ νύχτα ἐρμολοιφάξει,
καὶ σπάει στὰ κούφια σου πλευρά ἡ ὄρη τοῦ καταρ-
(ράχτη ;

Ἔγνοιες ἱσφές ποὺ σέρνεστε στῆς δημοσιᾶς τῆ σκόνῃ,
πόθοι καὶ μύχτοι ἀνήμεροι τοῦ κάμπου καὶ τοῦ δρόμου,
τάχα ν' ἀξίσετε ὅλοι σας κι ὅσο ἡ μιά φουῦχα χιόνι,
ποὺ μοῦ δροσίζει ἀμιόλειτη πινὰ τὸ μέτωπό μου ;

Πόσο ὀλοκληρωτικὴ εἶναι στὴν σειρά αὐτὴ ἡ ὑποβολὴ τοῦ ἔξω κόσμου στὸν Ποιητὴ καὶ πόσο, ὅσο προχωρεῖ, γίνεται πὺς βαθεῖα ἡ μελοχολία !

Ἡ μὴ καὶ τ' ἄστρα—ὦ τὴ φτωχὴ σφιχτότερη μου
(μοῖρα—
τοὺς ἀμετάνωτους φθονοῦν τοῦ πόνου μου
(ἀσώτους ;

Τόση μελαγχολία δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ μᾶς ὀδηγεῖ
πὺς συχνὰ στοὺς ἀνεκτιμώμενους δρόμους·

Χαράζει ψυχασάββατο μὲς στὴν ψυχὴ μου πάλι,
καὶ σφιγγουν τὰ μηλίγγια μου κοποῦ κισσοῦ πλοκάδια·
στοὺς τάφους δίπλα τοὺς παλιούς νύσκαφος κί
(ἄλλοι
προσμένουν τῶν νεκρῶνδεμων τὰ μυρωμένα χιάδια.

Διπλοπεθῆνον οἱ νεκροὶ ποὺ ἡ λησιμονία βαραίνει,
κι ἀνθεῖ τῶν τάφων ἡ χαρὰ στῆς θύμησης τὸν πόνο·
καλότυχα τὰ μνήματα ποὺ δάκρυ πλοῦσιο ραίνει
μ' ὄλι καὶ στὸ νεκρὸ ποὺ ζεῖ γιὰ νὰ θυμᾶται μόνο.

Δὲ σᾶς φαίνεται πὺς στὸ τελευταῖο αὐτὸ τετρά-
στιχο εἶναι σφιχτοδεμένα σὲ ἀρμονικὸ σύμπλεγμα δυὸ
ἀίθρητα πετράδια ποὺ ὅμοια τους λάμπουνε τὸ ἕνα
στοὺς «Τάφους» τοῦ Οὐῖγνου Φώσκολου, καὶ στὴ
«Λήθη» τοῦ Μισβίλλη τὸ ἄλλο ;

Ἡ τέταρτη σειρά μὲ τίτλο «Εἰκόνας καὶ Ὀπτασί-
ες» εἶναι ἐλεχτικὴ. Παίρνω τυχαία ἕνα κομμάτι·

Η ΓΥΦΤΟΠΟΥΛΑ

Πέρα στὰ Γεφύρια
στήνονιν τὰ τσαντήρια
γύφται χαροκόποι·
πέρα στὰ Γεφύρια
λύνουν τὰ τσαντήρια
γύφτοι στρατοκόποι.

—Γυφτοπούλα μὲλι
γυφτοπούλα χέλι
ποῦ μοῦ φεύγεις ; στάσου !
Τί σοῦ γράφει ἡ μοῖρα
τοῦ χεριοῦ μου τῆρα,
καὶ καλὰ στοχάσου.

—Σκλάβο ἐγὼ δὲν παίρνω,
μήτε σκλάβο γέρνω
στοῦ καιροῦ τ' ἀλώνια·
τῆς ἀγάπης ἔχω
τάμα ἐγὼ νὰ θρέχω
καὶ νὰ φεύγω αἰώνια.

Ἦμα καὶ τεχνιστροπία ἀληθινοῦ βιρτυνόζου τοῦ στί-
χου. Γκόλφικη.

Στὴν σειρά αὐτὴ εἶναι δημοσιεμένο «Τὸ Κουφάρι»—
ἀνατομικὴ ὀπτασία — τοῦ ὁποίου ἡ μακάθρια φρίκη
εἶναι ἀνυπέροβλητη.

Ἡ πηγὴ τῆς συγκίνησης ποὺ μᾶς δίνει τὸ ἔργο
τοῦ Γ. Δελῆ πρέπει νὰ ζητηθεῖ στὸ βαθὺ καὶ ἀληθι-
νὸ αἶσθημα ποὺ τὸ πλημμυρίζει. Γιὰ λίγα ἔργα μπο-
ρεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πὺς εἶναι τόσο ὀλότελα δημιουργί-
ματα ψυχικῆς ἀνάγκης, γιὰ τ' «Ἀπάνεμα Βρά-
δια». Ἡ ζωὴ μᾶς ἐπιφυλάσσει πάντα, ἢε γὰ ἡ γλήγο-
ρα, κάπια ξυπνήματά της, ἕνα μεγάλον ἐρωτικὸ αἰ-

σημα, ένας δυνατός πόνος που έρχεται από ύψις, α-
γαπᾶ κανείς δυνατότερα στον κόσμο, γεννᾶνε μέσα
μας συναισθήματα, που οὔτε μαντεύαμε την ύπαρξή
τους, μᾶς προξενούνε διέγερση καὶ ὄξυνση ὄλων μας
τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, που ἡμεῖς οἱ ἴδιοι σὲ στιγ-
μές, ὡς πούμε, νηφαλιότητας, τρομάζουμε στὸν ὄγ-
κο τους.

Κάτου ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τέτοιων ψυχικῶν ἐκδηλώ-
σεων ἢ ποιητικῆ δημιουργία γίνεται ἀπόλυτα προσω-
πική. Ὅποιον συντυχαίνει μὲ ἀνάλογες ψυχικὲς ἐκ-
δηλώσεις συγκινεῖ βαθειά, γι' ἄλλους, καὶ συχνότε-
ρα στοὺς νεώτερους, μένει ἀκατάληπτη, μὰ σχεδὸν
πάντα κατατάζει κουραστική. Μονίχα ὅταν τὸ βαθὺ
αἰσθημα, ἢ ὁ πόνος μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ἢ μὲ
τὴν ψυχικὴ δύναμη τοῦ Ποιητῆ κατανήσουνε συνει-
δητιᾶ, ὡ, ἀπὸ τέτλια δημιουργία μπορεῖ νὰ περιμένει
κανεὶς ἀριστουργήματα. Ἐκεῖ ἔφτασε ὁ Παλαμάς. Τὸ
ὑποκειμενικώτερό του ἔργο, τὸ ἀμεσώτερα συνδεμένο
μὲ τὸ αἰτιό του, ὁ «Γάφος», που πολλοὶ σήμερα τὸ
θεωροῦνε ὡς τῶριστουργήματά του, δὲ θὰ εἶναι κείνο
που θὰ μείνει μέχρι τέλους τέτιο.

Τὴν πρώτη θέση θὰ πάρουνε τὰ ἐπικολυρικά του:
«Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιά» καὶ ὁ «Δωδεκάλογος τοῦ
Γύφτου» καὶ ἀπὸ τὰ λυρικά του τὰ λιγότερα υποκει-
μενικά ἢ καλύτερα τὰ λιγότερο συνδεμένα μὲ τὸ αἰ-
τιό του, ὅπως ἡ «Ἀσάλευτη Ζωή».

Ὅσοδήποτε καὶ ἂν εἶναι στενὰ ὑποκειμενικὴ ἢ
ποίησις τοῦ Δελή, ὅμως ὑπάρχουνε σημάδια στὸ ἔρ-
γο του που δείχνουν πὼς ὁ πόνος κ' ἢ «σφιχτότερή
του μοῖρα» τοῦ δώσαν κάπια κριτήρια, μὲ τὰ ὅποια
ζητᾶ ν' ἀντικρύζει τὸν ἔξω κόσμο.

Γράφοντας «Στὸ Παιδί του», λέει·

Κι ὅταν σὲ λίγο ἀπὸ τ' ἀπάνεμα λιμνια πλέρια
στὸ πέλαο πέρα ἀπλώσεις μόνο τὰ φτερά σου,
καὶ λάχω μπρός σου καὶ σοῦ πῶ: πάρε ἄλλο δρόμο ἢ
(στάσαι!
πέρα ἀποπάνω μου καὶ ἀκλόυθα τὰ δικιά σου ἀπέγρια.

Κι ἂν μεσοπέλαγα γρικῆσεις τῶν Σειρήνων τὸ ἄσμα,
ἀπὸ τίς ξέρες γύρω, τῶν παθῶν, τ' ἀρτιά μὴ φράξεις
ἀνάμεσό τους πέραςι— πέρασε δίχως ν' ἀράξεις
καὶ ὅ, τι δικό τους ἔχεις ρίχ' το στὸ ἀφρισμένο κύμα.

Καὶ μὴν ἀράξεις πουθενά· σὲ φούχτα τὸ τιμόνι
κράτα ἀτσάλενια, εἴτε καράβι κυβερνάς ἢ σκάφη.
τί 'ναι τ' ἀράγματα ὄλο μνήματα καὶ τάφοι,
κ' εἶναι δικός σου ὁ κόσμος ὅσο δὲ ν τ ε λ ι ὠ ν ε ι .

Ἡ ἀγάπη τοῦ Γονιοῦ στὸ Παιδί του εἶναι ἢ λιγό-
τερο ἐγασιστικὴ ἀπ' ὄλες τίς ἀγάπες καὶ γι' αὐτὸ ἢ πιὸ
ἀληθινὴ καὶ πιστευτὴ. Καὶ ἢ συμβουλὴ αὐτῆ φανερώ-
νει μιά ψυχικὴ ἐξέλιξη ἀπὸ κείνες που ὑπόσχονται
πολλὰ γιὰ τὸ μέλλον.

Θὰ εἶτανε ἀνάγκη, ὅστερ' ἀπὸ τόσες περιχοπὲς ἢ κοι-
μάτια που μεταφέρουμε δῶ, νὰ ποιήμε πὼς ὁ Δελής,
ἀπὸ τὴν πρώτη του ἐμφάνιση, μαζί μὲ τὴν ψυχικὴ
κ' αἰσθαντικὴ του ὀρμότητα φανερώνει καὶ ἀρτιά
γνώση τοῦ στίχου καὶ γενικὰ τῆς ποιητικῆς τέχνης
καὶ εἶναι τέλεια μάστορης τοῦ θαυμασιώτερου ὄργου
που θὰ παθοῦσε ἐνοῖς ποιητῆς,—τῆς δημοτικῆς
γλώσσας; Ἀπόδειξη, αὐτό, πὼς πρὶν φανερωθεῖ ποι-
ητῆς, εἶτανε ὁ καλύτερος μελετητῆς καὶ φίλος τῶν
ποιητῶν.

A. Δίνας

Ο 'ΑΥΤΡΩΜΟΣ, ΤΟΥ ΤΑΓΚΚΟΠΟΥΛΟΥ

Τὸ «The New Gall» τῆς Νέας Ὑόρκης
στὸ φύλλο τοῦ 15 τοῦ Νοέμβρη (ν. ἡ). σελ.
7 γράφει γιὰ τὸ «Αὐτρωμὸς» τοῦ Ταγκόπου-
λου που πρωτοπαίχτηκε στὸ Hunt's Point
Palace τὴν προηγούμενη μέρα καὶ ἢ «Φωνὴ
τοῦ Ἐργάτη» στὸ φύλλο τῶν 26 τοῦ Νοέμβρη
(ν. ἡ.) περιγράφει πλατυᾶ, μὲ τὰ λόγια τοῦτα
τὴν παράστασις:

... Ἀλλὰ καὶ οἱ σύντροφοι καὶ συντροφισσοὶ που ὑ-
πεδύθησαν τὴν ἀσκήσια πρόσωπα τοῦ δράματος τοῦ
κ. Δ. Π. Ταγκόπουλου «Ὁ Αὐτρωμὸς», ἐπαίξαν τὸ
μέρος τους θαυμάσια. Τόσον ἐπιτυχῶς εἶχον διδαχθῆ
τὸ δράμα τοῦτο ἀπὸ τὴν κ. Ἀρτεμιν Ζάμπου, τὴν
διακεκομμένην αὐτὴν γυναῖκα τῆς σκηνῆς, που δὲν ὑ-
πέθετε κανεὶς ποτὲ ὅτι οἱ σύντροφοι αὐτοὶ ἦσαν ἐρα-
σιτέχνη. Ὁ κόσμος δὲν ἤξευρε πὼς νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν
εὐχρηστίσιν του, διὰ τὴν τόσον ζωντανὴ ἀναπαρά-
στασις τοῦ «Αὐτρωμοῦ» καὶ διαρκῶς ἐχειροκρότει.
Χειροκροτῶν δὲ ἐδείκνυνε ὅτι τοῦ ἤρσαν τόσον πο-
λὸ αἰ ἐκτελέσεις τῶν διαφρῶν προσώπων, τὰ μέρη
τῶν ὁποίων ἐπαίχθησαν ἀλ' ἄνδρατος, ὅσον καὶ αὐτὸ
καθ' ἑαυτὸ τὸ ἔργον—που τὸ αἰσθανόταν καὶ που γιὰ
πρῶτη φορὰ τὸ ἔβλεπε.

Ὁ «Αὐτρωμὸς» εἶναι ἔργον μεγάλης ἀξίας. Εἶναι
ἔργον που ζωγραφίζει τὸ ξῆνημα τῶν μαζῶν. Ἐρ-
γον που εἰκονίζει τὸν τρόπον τῆς ἐκμεταλλεύσεως κά-
θε σταθμοῦ τῆς ζωῆς τοῦ φτωχοῦ βιοπαλαιστοῦ ἀπὸ
τὸν ἀσυνείδητον κεφαλαιοῦχον. Τέλος εἶναι ἔργον που
ἢ σκηνὴ τὸ εἶχε στερεθῆ μέχρι τῆς θραδιάς ἐκείνης,
ἢ δὲ ἐργατιὰ διψοῦσε γι' αὐτό. Ὁ σ. Ταγκόπουλος μὲ
τὸ ἔργο του τοῦτο στέκεται πολὺ ψηλά ἀπὸ τῆ θραδιά
τῆς 14ης Νοεμβρίου 1921. Ὁ ἴδιος γράφει στὸν
πρόλογο τοῦ δράματος τοῦτου, ὅτι δὲν τὸ ἔγραψε
διὰ τὴν σκηνὴν, ἀλλὰ μόνο γιὰ νὰ διαβασθῆ· ἐν τού-
τοις ὅμως ἢ ἀναβίθαισις αὐτοῦ εἰς τὴν σκηνὴν ἀπέδει-
ξεν ὅτι εἶναι ἔργον τῆς σκηνῆς καὶ ὄχι ἔργον πρὸς
ἀνάγνωσιν μόνον.

Εἶναι ἐνὶ δραματάκι, που συμβάλλει πολὺ στὸ ξύ-
πνημα τῶν κοιμωμένων μαζῶν, γιὰτι εἶναι διασκεδα-
στικὸ, ἀβάρετο δὲ νὰ τὸ παρακολουθῆ καὶ ὁ πλέον μι-
σητῆς τῆς σοσιαλιστικῆς φιλολογίας.

Ἀκόμη καὶ οἱ παρευρεθέντες Ἀμερικανοί, οἱ ὁ-
ποιοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ παρακολοθηθοῦν κατὰ λέξιν,
παρὰ μόνον ἀπὸ τὴν σύνοψιν τοῦ ἔργου εἰς τὴν ἀγ-
γλικήν, που δι' αὐτοὺς εἶχε μεταφράσει καὶ ἐκτυπώσῃ
ἢ ἐπιτροπὴ, ἔμειναν κατενθουσιασμένοι ἀπὸ τὴν ἐκτέ-
λεσίν του. Μερικοὶ δὲ ἀπὸ αὐτούς, ὄντες σύντροφοι,
ἐξήγησαν τὴν μετάφρασιν τοῦ ἔργου τούτου καὶ εἰς
τὴν ἀγγλικήν, διὰ νὰ διδαχθῆ ἀπὸ τῆς σκηνῆς καὶ
εἰς τὸν ἀγγλόφωνα ἐργατικὸν κόσμον. Τί ὄμορφα, τί
θεοπέσια εἶναι τὰ τοιαῦτα ἔργα. Καὶ πόσον ἀδικοῦν
τὸν βιοπαλαιόντα κόσμον τὰ διάφορα Σοσιατεῖα καὶ
Σύλλογοι, ὅταν ἐξεκολουθοῦν νὰ παίξουν στὴ σκηνὴ
κατὰ τὰς Χοροεσπερίδας τῶν ἔργα, που ἀντὶ νὰ ὠ-
θοῦν τὸν ἄνθρωπο πρὸς τὴν πρόοδο, τὸν στέλνουν ἐ-
κατοντάδες χρόνια πίσω, εἰς τὸ σκότος τῆς μεσαιών-
κῆς ἐποχῆς.

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΙΔΡΥΘΗΚΕ ΣΤΗ 1903

ΒΓΑΙΝΕΙ ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΜΗΝΑ

διοχτήτης, εκδότης και διευθυντής: Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ταχυκοί συντάκτες: ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ, Γ. ΦΤΕΡΗΣ, ΚΙΜΩΝ Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ, Α. ΣΤΕΪΝΜΕΤΣ

Γραφεία: Κολονητρόνη 25β

(Χαρτοπωλείο Γ. Ξανθουδάκη)

Επιστολές, επιτάγες κτλ. παρακαλούμε να διευθύνονται: Δημ. Π. Ταγκόπουλον Poste Restante Έξωτερικού, Αθήνα.

ΣΥΝΤΡΟΜΕΣ:

Για την Ελλάδα	}	δρ. 30	το χρόνο.
		• 15	το εξάμηνο.
		• 8	το τρίμηνο.
Για την Αγγλία & Αίγυπτο	}	£ 1	το χρόνο
		£ 0,10	το εξάμηνο
Για την Αμερική	}	\$ 5	το χρόνο
		\$ 3	το εξάμηνο

αι για τα άλλα μέρη 10 φρ. τη χρονιά.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΙΩΣΗΦ ΡΑΦΤΟΠΟΥΛΟΣ
(Σκίτσο του ζωγράφου Κ. Μαλέα)

ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Σε άλλη σελίδα δημοσιεύουμε ένα κομμάτι από τη «Φωνή του Έργάτη» της Νέας Υόρκης για την παράσταση εκεί κάτω, στο νέο κόσμο, του «Λιτρωκού» του Δ. Ταγκόπουλου. Κάτι όπως ούποτε σημαίνει αυτό: Το πώς ζουν και προορισμένα να φωτίσουν και ανυψώσουν ήθικα προς νέα ιδανικά το λαό, και να του δυναμώσουν την αυτοπεποίθησή του, μένουν μακριά από τη σκηνή του δικού μας θεάτρου, και η αξία τους μάς φανερώνεται από τους Έξω Έλληνες. Φαίνεται πώς εδώ, είναι πολύ οικονομισμένα τα μάτια και τυφλωμένες οι ψυχές από τα μικροπολιτικά πάθη, και δε φουά κενάνας άεργας να τραβάει τα ληϊνιασμένα φιλολογικά μας νερά. Έκει όπου οι ζωντανοί και δυνατοί λαοί, χαράζουν με το αξιο χέρι τους το νέο δρόμο της ανθρωπότητας, εκεί μόνο μπορεί να γιάσουν και να αγαπήσουν τέτια έργα και να τους δώσουν το δικιο μέτρο της αξίας τους.

Το «Πουργκατόριο» από σήμερα αλλάζει όνομα και γίνεται «Σελίδα για τους νέους». Σαν τιλοφορήσαμε έτσι τη σελίδα αυτή, δεν είχαμε σκοπό να υποτιμήσουμε την εργασία κενεός, μα απλούστατα να ιδρύσουμε μια ξεχωριστή σελίδα, αποκλειστικά για τους νέους λογοτέχνες, μια δοκιμαστική σελίδα, που να μπαίνουν σ' αυτήν όσοι νέοι δείχνουν πώς κάτι τάζουν και κάτι θα κάνουν μια μέρα. Ίσαμε τώρα στη σελίδα αυτή, στο «Πουργκατόριο» δηλ., δη-

μοσιεύτηκαν μερικά, και τραγούδια και πεζά, καλά, πολύ καλά, που μπορούσαν αξιόλογα να μπουν και μέσα στο «Νουμά». Όστόσο, ο τίτλος άρχινησε να τραβάει μερικούς νέους, άδικα, και παράλογα, και για τούτο πήραμε άρετά γράμματα με τη διαμαρτυρία τούτη: «Η καλιθ. η Νομά. Όχι όμως, για τόνωμα του Θεού, στο Πουργκατόριο!» Τι φόβος είν' αυτός! Σα ναίαι διος ο «Νουμάς» παράδεισος, κ' έτσι, έμεις, που γράφουμε σ' αυτόνε να βρισκόμαστε μέσα στον Παράδεισο. Άλλίονο, δλοι μας, έξδν από λίγες έξάρετες, μέσα στο Πουργκατόριο ραχατεύουμε χρόνια τώρα, και δεν το καταφέρυμε άδικα, όσο κι αν αγωνιζόμαστε. το «Νουμά» να τον κίνουμε Παράδεισο! Αυτή είναι η τρεχηλή αλήθεια. Έτσι λοιπόν, «διά ταύτα», που λέν κ' οι δικαστικοί, από σήμερα καταργούμε το «Πουργκατόριο».

ΔΗΛΩΣΗ

Ο κύριος Δ Γληνός του Έκπαιδευτικού Όμιλου παρακαλείται να μιάς πη το όνομα της κυρίας που τον πληροφορήσε ότι εγώ έγραψα στη Βασίλισσα, πράμα που το δηλώνω κατηγορηματικά δεν έκαμε ποτέ είτε άμέσως είτε έμμέσως- γιατί διαφορετικά θά-ναι εκείνος ο δημιουργός της ψευτιάς αντί της κυρίας εκείνης.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

9

München, Steinheilstr. 1¹¹ 2-2-06

Ἀγαπητέ Κάρλε,

Πρὸς ἡμερῶν σοῦ ἔγραψα καὶ τοῦ ἔστειλα τὸ γράμμα τοῦ Τσιριμώκου μαζί. Ὑποθέτω θὰ τὰ ἔλαβες.

Προσθές μοῦ ἔστειλε ὁ ἀδερφός μου ἀπὸ τὸ Βερολίνο δύο φύλλα τοῦ «Lohnutagebeilages τῆς Vassischen Zeitung ὅπου εἶναι τρωπυμένη ἡ μελέτη σου γιὰ τὴν ἀνατολ. φιλολογίαν. Τὴ βρήκα πολὺ ἐνδιαφέρουσα γιὰ τοὺς δικούς μας, καὶ κἀδύσα καὶ τὴ μετέφρασα. Θὰ προτιμοῦσα νὰ τὴν μετέφραζα σὲ ἀνθρωπινότερη γλώσσα γιὰ ἐφημερίδα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶμαι μόνος ἐκεῖ ἴσως νὰ μὴν τὴν ἔβαζαν ἀπὸ λόγου περιωριστικῶς ὅπως τὸ ἐννοεῖ τὸ κοινό.

Νὰ τὴ μεταφράσω στὴ γλώσσῃ τοῦ «Νουμά» μοῦ ἔφερε μεγάλες δυσκολίες. Ὡς τόσο τὸ ἔφερα σὲ πέρυσι ὅπως μποροῦσα μὲ τὴν ἰδέα τοῦ καλοῦ ποῦ θὰ τοὺς κάμω μὲ τὴν προσφορά. Ἐλπίζω νὰ τὴ δημοσιεύσῃ ὁ Νουμάς ἂν καὶ δὲν ἀνεκφέρει τὸν Ψυχάρη κ. αὐτόν.

Σοῦ στέλλω τὴ μετάφρασι καὶ θὰ σὲ βάλω στὸν κόπο νὰ τὴν κριττάξῃς καὶ ἀφοῦ διορθώσῃς ἕτι εἴρηξ. τότε θὰ τὴν ξανακριττάξω κ' ἐγὼν τῶρα σοῦ τὴν στέλλω μόνις τὴν ἐτελείωσα. Σὲ παρακαλῶ νὰ μοῦ σημειώσῃς ἑλληνικὰ τοὺς στίχους τοῦ Προβελλεγγίου ποῦ μεταφράζεις, γιὰτὶ μαζί μου δὲν ἔχω ἑλληνικὰ βιβλία, κατὰ συνέπεια μοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ τοὺς εὑρω.

Πολλὰ δὲν μπόρεσα νὰ τὰ ἀποδώσω. Σοῦ σημειῶνω μερικὰ καὶ σὲ παρακαλῶ πολὺ νὰ μοῦ δόσῃς τὴν ἐρμηνεία ποῦ ἠμόξεις.

Συμπάθεια πολλὰ γιὰ τὸν κόπο κ' εἰ σὲ φιλῶ,

Δικός σου πάντα
Κώστας

München, Steinheilstr. 1¹¹ 21-1-06

Ἀγαπητέ Κάρλε,

Σοῦ στέλλω μαζί τὴν ἀπάντησι τοῦ Τσιριμώκου, ἢ ὅποια ὡς προέβλεπα δὲ δίνει μεγάλες ἐλπίδες. Ἀλλὰ τίποτε δὲν ἐχάσαμε. Ἀυστηρῶς στὴν Ἑλλάδα δὲν θέλομε νὰ κριταίωμε τί μᾶς ὠφελεῖ.

Εἶναι δυσκρινὸν νὰ στείλῃς τὸ φύλλον ποῦ μοῦ ζητεῖ ὁ Τσιριμώκος; Τὸ δικό μου ὡς σοῦ ἔγραφα, τὸ ἔδωσα σ' ἕναν Ἕλληνα νὰ τὸ διαβάσῃ, ἐκεῖνος σὲ ἄλλον καὶ ὅταν τὸ ἐξήτησα, ἔβγαθη ὅτι ὁ δεύτερος ποῦ τὸ ἐπῆρε λείπει. Καὶ θὰ τὸ πάρω πάλι ἅμα ξαναγυρίσῃ.

Ἄλλο τίποτα δὲν ἔχω νὰ σοῦ γράψω,

Σὲ φιλῶ,
Δικός σου πάντα,
Κώστας

München, Steinheilstr. 1¹¹ 12-2-06

Ἀγαπητέ μου Κάρλε,

Θὰ ἦμιον εὐτυχής ἂν μοῦ δινόταν εὐκαιρία νὰ μετεβίβαζα στοὺς κριττωτέρες μου συχνότερα ἄρθρα σὰν τὸ τελευταῖο σου. Τὸ αἰσιδιάνομαι ὑποχρέωσι καὶ δὲν με μέλλει οὔτε θέλω νὰ μοῦ τὴ χρωστοῦν. Μοῦ ἀρ-

κεῖ ἡ χαρὰ, ὅτι κατὶ συνεισφέρω κ' ἐγὼ στὴν πρόοδο, στὸ ἀνοίγμα τῶν ματιῶν, ὅσο καὶ μεταφράζοντας κατὰ τὴς δυνάμεις μου. Γι' αὐτὸ θὰ τὸ θεωρῶ εὐγνωμοσύνη σὲ σὲνδ ἂν μοῦ παρέχῃς συχνότερα τὴν εὐκαιρία. Αὐτὰ μὲ ὅλη τὴν εὐλιχίαια. Κατὰ τὸ παρὸν δουλειὰ δὲν ἔχω καμμία, πεντάρα δὲν κερδίζω. Ἡ ἐργασία μου στὸ θέατρο ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Μάη ἢ Ἰούνιο. Αὐτὸν τὸ χρόνο μάλιστα ἴσως τὴ χάσω καὶ αὐτὴ γιὰτὶ ἀπὸ κακὴ διοίκησι δὲν πάει καλά τὸ θέατρο. Ἡ «Βουλιαγμ. Κ' Ἰπτάκ» μοῦ ἔδωσε ποσοστὰ 149 πύρακες. Καὶ μοῦ ἔστοίχισε 1 1/2 μῆνός νυχτοήμερη ἀδιάκοπη ἐργασία. Ὅλα ἄρεσαν, σημειώσεις, μεταφράσεις, μόνον τὸ ἔργο ἔχει. Καὶ εἶχαν δικίω διότι ἀδύνατον νὰ τὸ κριταίωθουν. Ἦμιον πάντοτε ἐναντίος τῆς γνώμης νὰ δοθῇ ἀλλὰ δὲν με ἄκουσαν. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἐδόθη σὲ ἀκατάλληλη ἐποχῇ, ἐπὶ πῶς ποῦ ἄρχισαν οἱ χοροὶ, ἀποκριεὶς κλπ.

Τὴς ἐλλείψεις μου ποῦ μοῦ ὑποδείχνεις τὴς ξέρω. Εἶχε πάντα ὑπ' ὄψει μου ν' ἀκούσω ἴστορ. τῆς φιλ. στὸ Πανεπιστήμιον καὶ φιλοσοφία λιγάκι ἀκόμη ἀλλὰ ἀπρόοπτα μόνις ἐτελείωσα τὴ μεταφραστικὴν δουλειὰ μου ποῦ παρουσιάσθη ὑπόθεσις ἢ ὅποια μοῦ ἔταραξε ὅλη τὴν ὑπαρξί μου τὴν ἠθικὴ καὶ τὴν οἰκονομικὴ θέσι μαζί. Μοῦ ἔκαμαν μιὰ ἀτιμία οἱ δικοὶ μου στὸν τόπο μου ἀπάντασθ. Εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ γυρίσω πάλι στὴν Ἑλλάδα καὶ περιμένω νὰ περάσῃ λίγο ὁ χειμῶνας γιὰ νὰ στείλω παιδὶ καὶ γυναῖκα στὴ Φιλανδία. Ἄν δὲν κερτοθώσω ν' ἀποφύγω τὸ ταξίδι ὅπως προσπαθῶ μὲ κάθε μέσον, τότε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν θὰ εἶμαι πλέον εἰς θέσιν νὰ ξαναῶθω. Οὔτε μπορῶ νὰ πάρω μαζί τὴν οἰκογένειά μου πλέον στὴν Ἑλλάδα, ἂν δὲν εὑρῶ θέσι ἐκεῖ. Καὶ τί θέσι μπορῶ ναῶρῶ πλέον! Τέλος πάντων αὐτὸ τὸ ἀπρόοπτον, τὸ ἀπάνταστον γεγονός μ' ἔκαμε νὰ χάσω ὅλο τὸν καιρὸ ποῦ εἶμαι ἐδῶ. Τὸ σφάλμα μου εἶναι ὅτι ἐμπιστεῦσθηναι. . . . Τώρα τὸ βλέπω ὅτι ἠθικὴ ὑπόστασις δὲν ὑπάρχει διόλου εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀρχισαὶ νὰ ἐπεξεργασθῶ τὴν μετάφρασι τῆς «Ἰφιγένειας» πρώτα. Νὰ σοῦ τὴν στείλω ὅλη εἶναι μεγάλος κόπος. Σοῦ στέλλω μόνον τὴς ἐγκλειστες σημειώσεις κ' ἐνὶ κείμενον ὅπου ἔχω σημειώσει τοὺς ἀντιστοιχοῦς στίχους τοὺς ὁποίους παραβάλλεις ὅταν ἔχῃς ἥσυχία (διότι δὲν ἐπείγει τὸ πᾶνγμα) καὶ μὲ διαφορῆσι σὲ παρακαλῶ. Ὅταν τὴν τελεώσω θὰ κριταρογράψω ἐνὸς ἀντίγραφου, ἂν δὲν εὑρῶ γραφομηχανή, καὶ θὰ σοῦ τὸ στείλω νὰ ἰδῇς ἂν ἔχῃς ὄρεξι τὸ σύνολο. Λιότι γιὰ νὰ τὴν τυπώσω ἐννοῶ νὰ τὴν ἐπεξεργασθῶ πρώτα καὶ στὰ ἐλάχιστα, ὅσο μπορῶ καλύτερα.

Τοῦ Τσιριμώκου, ἐννοεῖται, μπορεῖς νὰ τοῦ γράψῃς ὅτι ἔλαβες γνώσι τοῦ γράμματός του. Ἐγὼ τοῦ ἀπάντησα ἀμέσως.

Τὸ ἄρθρον τὸ ἔστειλα τοῦ Νουμά καὶ θὰ τὸ ἔχη λάβει πλέον. Τὸ Mirakelspiele τὸ ἔδωσα, διότι κ' εἰ νὰ τὸ ἐννοῶ ἐγὼ, ἔπρεπε κερῶν τὴν ἀντιστοιχίαν λέξι ἑλληνικὰ. Ἄν δὲν ὑπάρχει, ἂς τὴν φτιάσουν οἱ εἰδικοί. Γιὰ τὸ λεξικὸ ποῦ κάνεις χαίρομαι καὶ τὸ περιμένω. Γράψε με συνδρομητῇ ἂν ὁ ἐκδότης δέχεται συνδρομητὰς.

Τὴ λέξι «χωρὰ» ποῦ διόρθωσας «τόπος» δὲν ἔχεις δικίω μοῦ φαίνεται. Τὸ «τόπος» (κατὰ τὸ αἰσθημά μου) ἔχει στενότερη σημασία. Μὴ σὲ ἀπατᾷ ὅτι «χώρ» λένε οἱ χωρικοὶ τὴν πόλιν. Ἡ ἐννοια ποῦ θέλεις

καθιερώθηκε από την καθαρεύουσα, και το «τόπος» δέν την αντικαθιστά.

Τὸν Büchner τὸν γνώρισα πρὸ καιροῦ καὶ εὐρέθη πρόθυμος σὲ κατὰ πληροφορίες ἱστορικῆς ποῦ ἤθελε καὶ μ' ἐπεφόρτισε ὁ Βλαχογιάννης. Ἀφοῦ ἐκοπίωσε τὴν ὁ εὐγενὴς ἄνθρωπος, ὁ Βλαχογιάννης μοῦ γράφει δὲν τίς χροιάζεται. Ρωμέϊκα, ρωμείκα, ρωμέϊκα. Τυχαιῶς τὸν εἶδα προχθὲς καὶ τοῦ εἶπα τὰ χαιρετίσματά σου.

Καθὼς σοῦ ἔγραφα ὅτι ἀπὸ πέρουσι ἐκάνομε λόγο μὲ τὸν Οἰκονόμου γιὰ τοὺς Makkabäer. Τώρα σὺ μὲ τὴν παρακίνησί σου μ' ἔσπρωξες, ὥστε νὰ τοὺς ἀρχίσω. Ἄν θελήσης νὰ με βοηθήσης κάπου ποῦ θὰ τοὺς φέρω σὲ πέρας, γιὰτὶ κατὰ μέσῳ μου δὲ μ' ἀφίγει νὰ ἠσυχάσω πρὶν τελειώσω ὅ,τι ἀρχίζω. Ἄν κατορθώσω νὰ διορθώσω τὰ πράγματα ποῦ μ' ἀνησιχοῦν, θὰ προχωρήσω στὴν ἐργασία.

«Φάουστ» δὲν ἔπαιξεν οὔτε μὰ φορὰ ἐδῶ. Τύχη μου καὶ αὐτό. Πέρουσι τὸν ἔπαιζαν σιχνότατα καὶ πρόπεσον κάθε Κυριακὴ μοῦ ἴλενε.

Μὰ βιβλιοθήκη σὰν τοῦ Reclus οὔτε ὡς ὄνειρο νὰ τὸ σκέπτεσθε γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἄν πρὸ δέκα χρόνων ἐδιδάσκων 100 ἄνθρωποι στὴν Ἀθήνα, τώρα δὲ διαβόζον οὔτε 10.

Τὰ σέβη μου στὴ μητέρα σου καὶ ἀπὸ με καὶ ἀπὸ τὴν οἰκογένειά μου καὶ πολλὰ χαιρετίσματα σ' ἐσὲ τὸν ἴδιον.

Σὲ φιλῶ,
Κώστας

Ἡ ΡΩΣΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΥΣΤΕΡ' ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

(Στὴ «Revue Hebdomadaire de la Presse Russe» ποῦ βγαίνει στὴ Μόσχα, δημοσιεύθηκε τὸ παρακείμενον ἄρθρον ποῦ τὸ μεταφράζουμε ἄλλοτερο, γιὰ τὶς πλούσιες καὶ σπουδαῖες πληροφορίες ποῦ μᾶς δίνει, γιὰ τὴ Ρωσικὴ φιλολογία ὕστερ' ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ Προλεταριάτου. Εἶμα γραμμένο ἀπὸ τὸ Lebedev Poliansky ποῦ φαίνεται πὼς παροκολούθησε μὲ ἀρκετὴ φροντίδα τὴν ἐξέλιξη ποῦ πῆρνε τὰ ρωσσικὰ γράμματα τὰ τελευταῖα τοῦτα χρόνια. Ὑστερ' ἀπὸ τὴν τὴν σιωπῆ, στὰ ζητήματα τῆς ρωσικῆς φιλολογίας, ποῦ ἔχουνε πὰ παγκόσμιο διεφέρο, τὸ ἄρθρον τοῦτο μᾶς ἔρχεται σὰν ἀποκάλυψη).

Τὸν καιρὸ ποῦ κηρύχθηκε στὴ Ρωσσίᾳ ἡ ἐπανάσταση τοῦ Ὁχτώβρη, οἱ ἄστοι ἀπ' ὅλη τὴν οἰκομεινὴν — θαρρεῖς μ' ἕνα στόμα — ἀρχινήσανε ἀμέσως νὰ φωνάζουνε πὼς οἱ Μποσεβίκοι τάχα εἶπνε βάρβαροι καὶ πὼς ἡ ἐπικράτησή τους θὰ σήμαινε τέλεια καταστροφή γιὰ τὰ ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα, τοὺς ἐκδοτικὸς οἴκους, τὰ σχολεῖα, γιὰ καθεὶ μορφωτικο τέλος πάντων.

Ἐνῶ μόλις κανεὶς κοιτάξει, ὅσο ἐπιλόλαια καὶ πᾶνθι, τὴ σημερινὴ πνευματικὴ κίνηση στὴ Ρωσσίᾳ, θὰ τὸ δεῖ μονάχως του πόσο καθόλου, προμελετη-

μένη διαστροφή τῆς ἀλήθειας, πόσο μῖσος ἀστικὸ εἶτανε μέσα στὶς διάδοσες αὐτῆς. Μόλις δυὸ - τρεῖς βδομάδες ὕστερῳ ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση, καὶ ἀμέσως μὲ τὴν ἴδρυσή τῆς Ἐπιτροπείας τοῦ Λαοῦ, στὴν Παιδεία, ὀλάκερο τμήμα ἰδιαίτερο ὀργάνωθηκε μὲ σκοπὸν τοῦ τὴν ἔκδοσι φιλολογικῶν ἔργων. Καὶ τὸ τμήμα αὐτὸ, μ' ὄλες τὶς δυσκολίες ποῦ εἶχε νὰ πολεμήσῃ, ἔδειξε ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μιά ἐντονη καὶ φροντισμένη δράση.

Ἡ Ρωσσία εἶναι γνωστὸ πὼς στὸ ζήτημα τῆς μόρφωσης εἶν' ἕνα ἀπὸ τὰ πῶς καθυστερημένα κράτη τοῦ κόσμου. Γιατὶ τὶς λαϊκῆς μάζες ἴσαμε τὰ τώρα τίς εἶχανε κρατήσει πάντῳ ἐπίμονα μακριὰ ἀπὸ τὴν κάθε λογῆς φιλολογία. Στὶς λαϊκῆς βιβλιοθήκες δὲ βρισκόντανε ποτὲ παρὰ ὄσα βιβλία θὰ μποροῦσαν νὰ κάνουν προπαγάνδα γιὰ τὸ ὄφελος τῆς αὐτοκρατορίας, τοῦ νασιοναλισμοῦ ἢ τῆς θρησκείας, γιὰτὶ αὐτὰ μονάχα τοὺς ἄφηνε ἡ τσαρική λογοκρισία. Ὅξω, στὴ τελευταῖα ἀγορὰ, ἕνα σωρὸ ἐπιστημονικὰ βιβλία εἶταν ἀπαγορευμένα μὰ καὶ ὅλλα εἶταν ἀδύνατο νὰν τ αγοράσει ὁ λαὸς μὲ τὴν ὀκρίβεια τους. Ἀκόμα καὶ τὰ ἐπαρχιακὰ συμβούλια, ὄσα τύχαινε νὰ δοκιμάσουνε νὰ προμηθεύουνε στὸ λαὸ τους τίποτα βιβλία χρησιμα γι' αὐτόνε, βρισκόντανε ἕνα σωρὸ ἐμπόδια ἀπὸ τὸ κράτος ποῦ παραλίανον ἀμέσως τὶς προσπάθειές τους. Κ' ἔτσι, ἀμέσως μὲ τὴν ἴδρυσή τῆς Ἐπιτροπείας τοῦ Λαοῦ, στὴν Παιδεία, βρέθηκε ὑποχρεωμένη νὰρχινήσει ἀπὸ τὸ ἄλφα. Νὰ δώσει δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὸν ἀμόρφωτο λαὸ ποῦ βρῆκε, ὄλο τὸ φιλολογικὸ πλοῦτο τῆς Ρωσσίας, ὄλα τὰ ἀριστουργήματα, ποῦ στῆς διάφορες ἐποχῆς τὰ διαλεχτὰ ἀδέρφια του, παλεύοντας πρὸς τὸ τσαρικὸ καθεστῶς, εἶχαν δημιουργήσει. Γιατὶ ἴσα ἴσα, μὲς στὴ σφαῖρα αὐτῆ — τῆς πάλης, τοῦ ἀγῶνα — ἡ ρωσικὴ φιλολογία εἶναι ποῦ ἔχει ἀριστουργήματα ἀθάνατα. Ἀριστουργήματα τέτια, ποῦ καὶ μὲ τὴν τεχνικὴ, τὴ φιλολογικὴ τους ἀξία καὶ μὲ τὴ μεγάλη ἰδεολογία τους, τὴ φλογερὴ ἐξέγερση γιὰ τὴ βιαρὴ πίεση, μποροῦσαν ν' ἀνάψουνε τὸν ἐνθουσιασμὸ τοῦ λαοῦ στὴν κρίσιμη αὐτὴ περίστασι καὶ νὰ τοῦ δώσουνε δυνατὴ τὴν πίστη σ' ἕνα μέλλο φωτεινὸ, εἰτυχημένον. Ἡ ρωσικὴ φιλολογία εἶτανε πάντα τῆς σὰν ἕνα εἶδος ἐφημερίδας, ποῦ μέσα τῆς καθρεφτιζόντανε ὄλες οἱ συμφορῆς, ὄλοι οἱ ἀγῶνες, ὄλες οἱ τραγωδίες τῶν διαλεχτῶν ποῦ παλεύανε χρόνιο καὶ χροῖνα γιὰ τὴν ἀπολότρωση.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ Δεκεῖβρη 1917 ἡ Κεντρικὴ Ἐχτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ κατάρτησε τὴν πνευματικὴν ἰδιοχρησία γιὰ τοὺς κλασσικοὺς, καὶ ἀμέσως ἡ Ἐπιτροπεία τοῦ Λαοῦ ἐτοιμάστηκε γιὰ τὴν ἔκδοσὴ τους.

Τὸ διάταγμα ἔλεγε μὲτ' ἄλλα : «Στὴν ἔκδοσὴ τῶν βιβλίων ποῦ θὰ βγαίνουν οἱ ἐκδότες, χραιοῦνε νὰ λογαριάζουνε πρῶτα καὶ νὰ συμμορφώνονται μὲ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἐργατικοῦ λαοῦ, γιὰτὶ γι αὐτόνε προορίζονται οἱ ἐκδόσεις τους. Καὶ κάθε ἔκδοσι, εἴτε ἄλλοτερο τοῦ συγγραφέα εἴτε μερικὴ, πρέπει νὰ ἔχει πάντα ἕναν πρόλογον μὲ κύρος, γορημένον ἀπὸ κριτικὸ ἢ ἱστορικὸ τῆς φιλολογίας κλπ.». Ἐκτικὴ ἐπιτροπὴ θὰ συστήθει γιὰ τὴν ἔκδοσὴ λαϊκῶν βιβλίων. Καὶ τὴν ἐπιτροπὴ αὐτὴ θὰ τὴν ἀποτελέσουνε ἀντιπρόσωποι ἀπὸ διάφορες ἐπιστημονικῆς ἢ παιδαγωγικῆς ὀργανώσεις, μὰτ' ἄλλους εἰδικούς καὶ μὲ ἀντιπροσώπους ἀπ' τὶς ἐργατικῆς ὀργανώσεις. Δουλιὰ αὐτῆς τῆς ἐπιτροπῆς θὰνὰ νὰ καταστρώνει τὰ σχέδια

γὰ τὴν ἔκδοσιν καὶ νὰ κρίνει κάθε τί πού οἱ ἐκδό-
τες τῆς παρουσιάσουν γιὰ ἔγκρισιν. Ἔτσι λοιπὸν ἀ-
φ' οὗ ἡ ἐκδοτικὴ Ἐπιτροπὴ πῆρε ὅλα τὰ μέτρα τῆς,
ὥστε οἱ ἐκδόσεις τῆς ἀπὸ τῆ μιᾶς νὰ προσαρμύζον-
ται εὐσθηρὰ μὲ τὴς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ καὶ ἀπὸ τὴν
ἄλλη νὰ μὴν παραβαίνουσι καὶ τὴς ἀπατήσεις τῆς ἐ-
πιστήμης, εἶχε τόσῳ μπρός τῆς τρίτο πρόβλημα, τὸ
ζήτημα τῆς ἀκριβείας. Γιὰ τὸ διάταγμα ἔλεγε : «Οἱ
λαϊκῆς ἔκδοσεις τῶν κλασικῶν πρέπει νὰ τυπώνονται
καὶ νὰ κυκλοφοροῦν μὲ πολὺ μικρὴ τιμὴ καὶ ἄρα
εἶναι δυνατὸ, καὶ χάρισμα». Βέβαια γιὰ τὴν ἔκδοσιν
καινούργιων ἔργων οὔτε λόγος εἶτανε δυνατό νὰ γί-
ναι ἀκόμα, γιατί ἔλειπε τέτια παραγωγή. Ἀπὸ τῆ
μιᾶς ὁ πόλεμος μὲ τὸ γερμανικὸ ἱμπεριαλισμὸ καὶ οἱ
καθημεροὶ περισπασμοὶ μὲ τὴν ἀντεπανάστασιν, δὲν
ἄφηναν τὴν ἡμερία γιὰ νὰ γίνῃ καμιά φιλολογικὴ
δουλιὰ τῆς προκοπῆς. Καὶ ὅσοι πάλι ἀπ' τοὺς δικω-
οῦμενοι δὲν εἶχαν ἀνακατευτεῖ μὲ τοὺς κοινωνικοὺς
ἀγῶνες ἐνεργά, καὶ κείνοι, ἀντὶ νὰ δημιουργήσουν
τίποτα μὲ ἀξία, καταγινόντανε μὲ λίβελλοις ἢ μὲ
κοροϊδευτικῆς χαρακτοῦρες τοῦ προλεταριάτου καὶ
τῆς ἐπανάστασις τοῦ Ὀχτώβρη.

Ἡ Ἐπιτροπὴ, ἀρχίζοντας τὴς ἐργασίας τῆς καὶ θέ-
λοντας νὰ δώσει πρῶτα στὸ λαὸ τὴ φιλολογικὴ παρα-
γωγή τῶν περασμένων χρόνων, ἀποφάσισε νὰ βγάλῃ
τὰ ἔργα τοῦ Πούσκιν, Λερμοντόφ, Γλόγκολ, Τολ-
στόι, Τουγκάνοφ, Ασσογιέφσκη, Γκοντσάρωφ, Γρη-
γόροβιτς, Ὀστρόβσκη, Οὐσπένσκη, Τσέχωφ Νεκράσοφ,
Νιζίνιν κλπ. Ποίησις δημοδὴ καὶ ρομάντσος. Ἀ-
πὸ τοὺς κριτικοὺς ἔβγαλε τὸν Μπελίνσκη Τσερνικόβ-
σκη καὶ Ἐρξεν. Ἐπίσης γίνηκε καὶ πρόταση γιὰ
ἔκδοσιν τοῦ Λαβρόφ, Μιχαηλόβσκη καὶ Πισσάρεφ.
Ὅσο γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Ἀρθούφ, -- τοῦ δασκάλου τῆς
θεωρίας τοῦ ἐπαναστατικῶ σοσιαλισμοῦ -- ἡ ἔκδοσὴ
ταὺς ἐμπιστεύθηκε. ὕστερα ἀπὸ κτησὴ τους σχετικῆ
πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴ, σὲ μέλη τοῦ Ἐπαναστατικῶ
Σοσιαλιστικῶ κόμματος, πού βγάλανε ἴσαμε τώρα εἴ-
κοσι τόμους ἀπὸ τοὺς πενήντα πούχε γράψῃ.

Μιὰ Ἐπιτροπὴ καθαρὰ φιλολογικὴ σχηματίστηκε ἀ-
πὸ τοὺς λόγους δευτερογενεῖς πού εἶχανε κρατηθεῖ
ἀπάνον ἀπὸ τὴ φιλολογικὴ ρεοῦλα πού κυριαρχού-
σε. Ἀπὸ τοὺς λόγιους αὐτοὺς εἶταν ὁ Μπροσσοφ, ὁ
Μπλόχ, ὁ Βερεσσάγιεφ καὶ ἄλλοι. Ἀπὸ τὸ Μπροσσοφ
ζήτησε ἡ Ἐπιτροπὴ νὰ εἰσπράξῃ μιὰ καινούργιαν
ἔκδοσιν τοῦ Πούσκιν, τοῦ Νεκράσοφ καὶ τοῦ Τσεχ-
κόβσκη. Ἐπίσης σχηματίστηκε καὶ κολλιτεχνικὴ ἐπι-
τροπὴ, πού εἶχε ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς τὸν Μπε-
νουᾶ τὸν Γκραμπαῖ καὶ ἄλλους μεγάλους ἱστορικοὺς
τῆς τέχνης.

Ἔτσι λοιπὸν, χάρη στὴν ὅλη αὐτὴ δράσιν, τὴν
ἀρχαιομένη, τὴ μεθοδική, καὶ στοὺς ἀγῶνες τῆς Ἐ-
πιτροπῆς, κατορθώθηκε νύχοιμε ἔκδοσεις ἔστωις, χω-
ρὶς τὸ ἀποτρόπαιον μασκίωμα πού παθαίνανε στὰ
περασμένα χρόνια ἀπὸ τὸ μιλέμολόβι τῆς λογοκρι-
σίας. Γιὰ νὰ δεῖτε ἴσαμε πού γελοῖο σημεῖο ἔφτανε
ἡ αὐθαιρεσία τῆς λογοκρισίας αὐτῆς, κοιτᾶτε ἓνα
ποίημα τοῦ Νεκράσοφ, κείνο πού λέει γιὰ τὸ χωριά-
τι πού κορεμάστηκε μονάχος του. Ἡ παλιὰ ἡ ἔκδο-
σι, ἡ λογοκριμένη, ἔλεγε ἀκάθισσε, ἀντὶ κορεμάστη-
κε, πού εἶχε τὸ πρωτότυπο. Καὶ ἀντὶ stone πού θά
πεῖ ρούσσικα βογγητό, γράφανε some δηλαδή δνει-
ρο. Ἄλλες φορὲς κομμάτια ὀλόκερα τὰ κόβανε ὀλό-
τελα καὶ ἄλλες φορὲς τὰ πειραμορφώνανε ἀπαίσινα. Σῆ-

μερα ὁ λαὸς μὲ τὴς νέες ἔκδοσεις μπορεῖ νὰ διαβά-
ζει λεύτερα τοῦ Νεκράσοφ τὰ ἔργα, ὅπως εἶναι
γρῆμμένα, νὰ διαβάζει γνήσιο τὸν Πούσκιν καὶ ἄλλο
τόσο γνήσια χωρὶς τὴν παραμικρὴ παραμόρφωσιν
τὴν «Ἀνάστασιν» τοῦ Τολστόι.

Λίγα ἔργα μοναχὰ ἀπὸ τὰ κλασικὰ, ἐπειδὴ ἡ ἐ-
τοιμασία καινούργιας ἔκδοσης ἤθελε καὶ καιρὸ πολὺ
καὶ δουλιὰ ἡρεμιώτερη, τὰ βγάλανε ἀπὸ πού τὴ κλασέ.
καὶ ἀπ' αὐτὰ διαλέξανε τὰ καλύτερα, τὰ πῶ πιστὰ
πρὸς τὸ πρωτότυπο.

Κι ὅλη αὐτὴ ἡ φιλολογία βγήκε μέσα σ' ἓνα χρό-
νο, στὰ 1918 καὶ στὶς ἀρχῆς τοῦ 1919. Ἀπὸ τὸν λά-
θε κλασικὸ, ἀνάλογα μὲ τὴ δημοτικότητα τῶν καθε-
νός, ἔβγαλε ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπὸ 25 ἴσαμε 100 χιλιάδες
ἀντίτυπα καὶ τὰ πουλοῦσε μὲ 2.50 ρούβλια τὸν κάθε
τόμο ἀπὸ 600 σελίδες, τὴν ἔκδοσιν πού τὸ γραμὸ κόστι-
ζε στὴ λεύτερη ἀγορὰ 4 ρούβλια τὸ κίλο.

Ἔτσι, μὲ τὴν ἴδια ἀργάνωσιν, βγήκανε καὶ ἓνα σο-
γὸ ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ξένης φιλολογίας, ὅπως «Οἱ
Θεοὶ διαποῦν» τοῦ Ἀνατόλ Φράνς, ὁ «Ζάν Κριστόφ»
τοῦ Ρομαίν Ρολλάν, τὰ ἔργα τοῦ Μερμέ, τοῦ Βάλ-
τερ Σκότ, τοῦ Ζολά, καὶ ἄλλων. Κι ὄχι μοναχὰ ρο-
μάντσος. Παράλληλα μ' αὐτὰ φροντίζε ἡ Ἐπιτροπὴ
νὰ δίνει στὸ λαὸ καὶ ἐπιστημονικὰ ἔργα, ἐκλαίκεν-
τες τὴν ἐπιστήμη. Ὁ Ροζάνωφ ἀρχίησε νὰ βγαίει
ὅλη τὴ σειρά τῶν ἔργων τοῦ Πλεχάνοφ, μὲ τὸν τίτλο
«Βιβλιοθήκη τοῦ ἐπιστημονικῶ σοσιαλισμοῦ». Καὶ
μέσα στὴν ἴδια συλλογὴ μπήκανε καὶ γερικὰ βιβλία
τοῦ Μπέμπελ, καὶ τοῦ Κάουτσκη, ὅσα εἶχε γρῆμμένα
τὸν καιρὸ πού εἶταν ἐπαναστατικῶς μαρξιστής. Γι-
νηκε μάλιστα καὶ ἀρχὴ γιὰ γενικὴ ἔκδοσιν τῶν ἔργων
τοῦ Μάξ καὶ τοῦ Ἐνγκελς, καὶ ἀρκετοὶ τοιοῦ
βγήκανε ἴσαμε τώρα. Ἀκόμα βγήκανε διὰ μεγάλοι
τόμοι τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τοῦ Μπογδάνωφ καὶ
Στεπάνωφ, καθὼς καὶ ἡ ἱστορία τῆς Ρωσίας τοῦ
Ποκρόβσκη, πέντε τόμοι, καὶ γιὰ συλλογὴ ὀλόκληρου
σχεδὸν τοῦ ἔργου τοῦ περιφρῆμον ἱστορικοῦ Κλιου-
τσέβσκη, καὶ πολλὰ βιβλία ἀκόμα μὲ τὴν ἱστορία τοῦ
ἐπαναστατικῶ κινήματος στὴ Ρωσία, καὶ κάθε ἄλ-
λης ἐπανάστασις στὴν Εὐρώπη, ὅπως τὰ βιβλία τοῦ
Ζωρέξ, τοῦ Ὀλάφ, Μπλόξ, Λοιτ Μπλάν καὶ ἄλλων.

Τώρα βγαίνει μιὰ σειρά ἀπὸ ἐπιστημονικὰ βιβλία,
μὲ μεθοδικὴ ἐκλαίκεψη τῆς ἐπιστήμης. Γιὰ τὴ συλ-
λογὴ αὐτὴνε συνεργάζονται ὁ καθηγητῆς Τιμοιά-
ζωφ, βοτανικός, ἡ γυναίκα του γνοία Τιμοιάζωφ, φη-
σικὴ, ὁ Βόλντεν, χημικός, ὁ Μιχαήλωφ καὶ Μπλά-
χωφ, ἀστρονόμοι, καὶ ἄλλοι. Μέσα στὴ συλλογὴ αὐ-
τὴ εἶναι καὶ μιὰ καινούργια ἔκδοσιν τοῦ περιφρῆμον ἔρ-
γου τοῦ Τιμοιάζωφ «Ὁ Ἀόρθιν καὶ ἡ θεωρία του»,
ἡ πολὺχροτὴ «Ζωὴ τῶν φριτῶν» καὶ ἄλλα πού τυπώ-
νονται.

Σύχρονά μ' αὐτῆς τὴς ἔκδοσις εἰς ἐπιστημονικῆς,
φιλολογικῆς κλπ. καὶ μὲ τὸ γενικὸ τίτλο «Θεωρία καὶ
πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ σολεϊοῦ ἔργασίας», βγήκανε
ὅλα τὰ συγγραμμάτια τῶν διηγετῶν παιδαγωγῶν τῆς
Λυτικῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς : Σάιτελ, Κροσεν-
στάινερ, Γκέοραχ, Περιοιέ, Μοντεσσόρι κλπ. Σ' αὐ-
τὰ θὰ προστεθοῦν καὶ οἱ σύγχρονες μελέτες τῶν ὀδο-
σον παιδαγωγῶν Μπλόνσκη καὶ Λεβῆτιν γιὰ τὸ
σολεϊοῦ ἔργασίας.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴς ἔκδοσις τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ
Λαοῦ εἶτανε καὶ τῆς Κεντρικῆς Ἐχτελεστικῆς Ἐπι-
τροπῆς, μὲ φιλολογία γιὰ προπαγάνδα πῶ πολὺ, καὶ

της Κεντρικής Επιτροπής του Κομμουνιστικού κόμματος, που έβγαλε έργα της Μελοδικής φιλολογίας. Ίσαμε πού, το καλοκαίρι του 1919, όλη η έκδοτική εργασία συγκεντρώθηκε στην «Έκδοση του Κράτους».

Στο μεταξύ αυτό η επανάσταση απορρόφησε βαθύτερα όλη την απόρρονη Ρωσία. Η ζήτηση για φιλολογία προπαγανδιστική, για μπροσούρες, φέιγ βολν και τέτια, γίνθηκε μεγάλη, κανπληχτικά μεγάλη. Και η ανάγκη αυτή, όπως εΐτανε φυσικό, παραμέρισε λιγάκι την κλασική φιλολογία. Μά κάθε μπροσούρα ωφέλιμη για το λαό, έβγαине σε 200.000 αντίτυπα και κάθε βιβλίο διαφωτιστικό και χρήσιμο, όπως «Τό άλφα βήτα του κομμουνισμού» του Μπουχαρίν (ένα βιβλίο από 340 σελίδες) έφτανε ίσαμε έναμιση εκατομμύρια αντίτυπα. Τώρα είναι λίγος καιρός που για μπροσούρες και τέτια δημοσιέματα άρχινήσανε να βοηθών και τα διάφορα Επιτροπάτα του Λαού, της Γε-

ωργίας και των Στρατιωτικών, που βγάλανε σημαντικό αριθμό ίσαμε τώρα.

Σήμερα ή «Έκδοση του Κράτους» έχει τόσο αναπτυγμένη, τόσο άπεραντη δράση, που μονάχα από τό βιβλιογραφικό δελτίο που βγαίνει, μπορεί κανένας να τη δει. Βιβλίο: κάθε μορφής, κάθε σκοπού, κάθε βαθμού σε χρησιμότητα, κάθε θεωρίας, από τό λαϊκό βιβλιαράκι που διδάσκει τη χοιροτροφία ή τό πετάλωμα των αλόγων, ίσαμε τα πιο βαθιά επιστημονικά συγγράμματα και τις πιο σύνθετες κοινωνικές θεωρίες, αποτελούνε τον κατάλογο του έργου της.

Μονάχα τό υποκατάστημά της στην Πετρούπολη, σύμφωνα με τον απολογισμό του Γενάρη 1921, είχε βγαλμένα ίσαμε τότε 1107 βιβλία, με άθροισμα 49.649.600 αντίτυπα. Άλλα τόσες σχεδόν και τό υποκατάστημα της Μόσχας.

(Στ' άλλο φύλλο τό τέλος)

Δ. Πολιάνηκης

ΣΕΛΙΔΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΒΑΡΑΘΡΟ ΠΟΥΠΕΣΑ

Χωρίσαμε, άχ, και πικροντας μακριά σου
 ξεχωρο δρόμο και μοναχικό,
 θρέθηκα σε σκοτάδια, που ή δροσιά σου
 δε φώτιζε τριγύρω, ώστε να ιδώ.
 Και τό βάραθρο, ιδού, (ή αποθυμά σου,
 ή περγελίστρα εΐχ ή, τό εγκορδιακό—
 τερό σου τώνειρο : ξερη, σ' έρμου δάσου
 πώς στην παγίδα μέσα να πιστώ !)
 Και ιδού με, εντός ! ο λογισμός μου έχάθη
 κυλιέμαι, και ποιός να με θγάλει, ποιός,
 σ' απόκομπα που μ' έρρηξες τα βάθη ;
 Τό μολυντήρι με κεντρίζει και ο σκορπιός.
 Για να γλυτώσω, την καλή μου Μοίρα
 καλώ ναρθεί, μία δομητική πλημύρα !

Ζαΐρα Ζερβού

ΤΟ ΞΕΚΟΥΡΑΣΜΑ

Γέρωμ βαρεία στα χέρια τό κεφάλι
 τις θλίψεις που με πνίγουν να ξεχάσω
 και λαχταρώ σ' απόκομο άχρογιάλι
 γλυκό, γαλήνιο κ' ήρεμο να φτάσω.

Μά ή σκέψη μου ή γοργότερη με σέρνει
 σ' άγριες θλίψεις τρικιμισμένες,
 τις θλίψεις τις παλιές μου ξανακέρνει,
 μου άνοίγει τις πληγές τις περασμένες.

Τόσο άσπλαχνα με δέρνει ή άνεμοζάλη,
 όσο ποδά τη λήθη ν' άγκαλιάσω,
 στης λημονιάς να γείρω την άγκάλη,
 τη σκέψη μου γλυκά να ξεκουράσω.

*Αθήνα

*Επιτορας Χ. Οικονόμου

ΕΝΑ ΣΧΕΔΙΟ

Άπλώσαμε μαζί άπάνω στα χόρτα, στην έξοχή, έ-
 να σχέδιο.

Τό σχέδιο της ζωής μας.

Η φαντασία μας άπλώθηκε και μās έφερε κάτου
 από τα βάθη της Σαχάρας τις φωτεινές νύχτες, πά-
 νευ, από τις πατριδες του Ίψεν τις μυστηριώδεις
 σάγες, μās έφερε τό νησί τό ελληνικό με τό λιμάνι
 του κ' ή τα ψαροπούλια του, με τη μυρουδιά του κρα-
 σιού και με του σφουγγαρά τόν τραγοΐδινο πόνω,
 μās έφερε τό τσάι τό ρωσικό πάνω στα χιόνια της
 Σιβηρίας, μās έφερε τόν ήλιο, τό θολό, νυχτερινό
 χάδι, τό άπαλό της λιμνης τραγοΐδι, της έλβετίας τό
 μάγιο, τό μεγαλειό των παρθένων δασών.

Και πέρασαν όλα σε μία ώραία παρέλαση.

Και φύγανε.

Τί μένει τώρα ;

Τίποτα από τό σχέδιο που άπλώσαμε πάνω στα ώ-
 ραία χόρτα, εκεί στην έξοχή ;

— *Όχι, μου φώναξες άπαλά.

Κάτι άόμια είναι μαζί μας. Ένα λευκό ζευγάρι
 περισσότεράνια, που σαλεύεινε αντίκρυ μας μέσα στο
 έρωτικό τους άγκάλιασμα.

Πανίνος Κάπς

ΚΑΡΤΕΡΙ

Σάν ξεπροβάλλει την άβγ ή, ο ήλιος πίσ' άπ' τό θουνό
 τη λάμψη τους σκορποΐνε,
 πολλές φορές, τα σύννεφα, που άπ' τη νυχτιά στον ού-
 έτυχε να θροθοΐνε. (ρανό
 Στη μαύρη τούτη τη νυχτιά κ' έγώ έναν ήλιο καρτερώ
 ναΐγει, ίσως καθαρίσει,
 της σκέψης μου τόν ούρανό, που μαύρα γνέφια από
 έχουν καταμανυρίσει. (καιρό

Π. Μαρής

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Δ. Ρουσόλ: «*Ο Καραγκιόζης κ.λ.*» (γραμμένο στα γαλλικά). — **Βαρλέντης:** «*Σκέρτσος*». — **Σ. Δεσσαλέριου:** «*Πτερουγίσματα*». **Ιερωνυμίδης και Δ. Παπαδημητρίου:** «*Τραγικοί Έρωτες*».

— Βγήκε ο δεύτερος και τελευταίος τόμος του πρώτου βιβλίου του κ. Λουδοβίκου Ρουσόλ Karagheuz ou un Théâtre d'ombres. Ο γάλλος καθηγητής με αξιόπαινη φροντίδα, έγραψε τη μελέτη του για το θέατρο του Καραγκιόζη. Μας δίνει γενική ιδέα του είδους και του χαρακτήρα του θεάτρου αυτού, ανάληψη του μύθου σε διάφορες κωμωδίες, διάφορες χρήσιμες και πρωτότυπες πληροφορίες. και στο τέλος ένα πολύτιμο λεξιλόγιο της φρασολογίας που μεταχειρίζονται τα διάφορα πρόσωπα της ιδιότητας αυτής θεατρικής τέχνης. Έκεί βλέπουμε, ανάμεσα σε τόσα άλλα ενδιαφέροντα πράγματα, την αξία και τη ζωντάνια της λαϊκής γλώσσας, που αν από καιρό είχε καλλιεργηθεί, σήμερα θα παρουσίαζε πλούτο και δύναμη αφάνταστη. Μά οι δασκάλοι κ' οι γραφιάδες του παλιού καιρού, περιφρόνησαν ηγγληματικά τη δημοτική γλώσσα, άγκαλιάζοντας τη νεκρά της καθαρεύουσας, όπως οι σημερινοί, αντίκων να λυτρωθούν από το παρελθόν, κάνουν γλυκά μάτια στη μετρή, που ίσως είναι χειρότερη κι ασκημότερη από την καθαρεύουσα.

— Ο Βαρλέντης, όσο σκληρά κι αν από χρόνια τον χτύπησε ή μοίρα και του έκοψε το φως, όμως δεν ξεχνά μέσα στο σκοτάδι του τό φαινετό δρόμο της Τέχνης. Το νέο του μικρό βιβλίο, μάς δείχνει άλλη μια φορά, την αξία του ποιητικού του λυρικού ταλέντου. Τα ποιήματα στο «Σκέρτσος» είναι πολύ μικρά, μά με βαθύ νόημα.

Βωμός σου γίνηκε ή καρδιά,
και μέσ' απ' την ψυχή σου
ή φλόγα κάτι σούκαψε
που πάντα θα σου λείπει.
Κι αν ίχνος δεν απόμεινε
βαθιά στη θνησή σου,
θα σε βαρύνει έγος χαμοῦ
κ' ενός όνειρου ή λύπη.

— Τέση δηγήματα με την επιγραφή «Πτερουγίσματα» είναι το πρώτο βιβλίο του νεοφανέρωτου πεζογράφου κ. Σπύρου Δεσσαλέριου. Η δηγηματογραφική του διάθεση αξιοπρόσεκτη, μ' όλο που λείπει κάποια βαθύτητα στην παρατήρηση. Η δημοτική του γλώσσα, δίχως γραμματική, έλάττωμα μεγάλο για ένα νέο.

— Τυπωμένο στο Πόρτ-Σάιτ κυκλοφόρησε σε βιβλίο ένα δηγήμα με την επιγραφή «Τραγικοί Έρωτες». Φαίνεται πως είναι γραμμένο από πρωτότατους, και για τούτο έχει μερικά μέρη πολύ αδύνατα. Η γλώσσα του άκανόνιστη.

ΞΕΝΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

— *Μιά μελέτη για το Γουστάβο Φλωμπέρ*

— Μιά πλατιά μελέτη για το Φλωμπέρ — «ο Φλωμπέρ και η κοινή γνώμη» — δημοσιεύει ο Ντυμεσέλ στο «Mercure de France». Είναι αλήθεια πως για το Φλωμπέρ έχει γίνει και γίνεται ασκόλαστα πολλή συζήτηση και μάλιστα τώρα τελευταία με τη γιορτή για τα εκατόχρονά του. Άλλοι από τους κριτικούς άρνιούνται να τον αναγνωρίσουν τόσο ξεχωριστό στυλίστ, όσο τονε φημίζουμε, κι άλλοι του βρίσκουν άλλο έλάττωμα, την υπερβολική αντικειμενικότη του, που φτάνει — λένε — την «ανάληψη».

Βέβαια ο καθένας μας είναι πάντα τον λεύτερος να προτιμά ένα συγγραφέα από έναν άλλον, να αγαπάει τον Μπαλζάκ ή το Στένταλ πιο πολύ απ' το Φλωμπέρ, ή να μην αγαπάει και καθόλου το Φλωμπέρ. Αυτά είναι γούστα άτομικά — έχτος που κάποτε είναι και μόδα, — ανάλογα με την τέτα ή τέτα ανδυναμία του καθενός μας. Μά την ώρα που θα ύψωθεί κανείς σε κριτικό, που θα θελήσει να μιλήσει με το όνομα της Τέχνης, πρώτος όρος, για να είναι δίκαιη ή κρίση του, νάψησει κατά μέρος τις προσωπικές άδυναμίες του, τα γούστα του, και να μιλήσει αντικειμενικά.

Και πρώτα πρώτα για το στυλ του Φλωμπέρ μάς λένε, όσοι κοιτάζανε την επιφάνεια και βρίσκουνε μεγάλη — λένε — διαφορά από το στυλ της άλληλογραφίας του Ισμε των βιβλίων του, άπου «le style c'est est l'home» θα πει πως το στυλ του Φλωμπέρ τό φυσικό είναι της άλληλογραφίας του, και τίλλο. των βιβλίων του, είναι δουλεμένο, βιασμένο, εκζητημένο, άφύσικο. Ένώ, όμα κοιτάξει κανένας βαθύτερα — και για την τέτα δουλιά δεν πρέπει βέβαια να πάρει ύλικό τίς νότες που ό Φλωμπέρ, όπως καθένας μας για τη ζωή του, έτοι με τηλεγραφική συντομία τύχαινε να γράφει, μά να πάρει τα κομμάτια κείνα που έχουνε μέσα τους κάτι απ' την ψυχή του. Θάν τη δει άμέσως άδιάσπαστη, τέτα την ένότη από τό ένα στυλ Ισμε τίλλο. Άκόμα και στη φόρμα δάβρει τον ίδιο ρυθμό, την ίδια φράση, την ίδια σύνταξη, την ίδια άρμονία.

Άλλοι βρίσκουν υπερβολική την εύσυνειδησία, την έπιμονή του για την τελειότη. Άν τον πάροουμε μοντέλο, λένε, θα ξεραθεί ή παραγωγή, θα περιοριστεί τόσο πολύ!... Μά από πότε ή φιλολογία μωτριέται με τον όγκο της κι όχι με την ποιότη της; Μακάρι να μην έγραφε κανένας άλλος από κείνους πόνει προικισμένοι με ταλέντο, που έχουνε πάντα τους κάτι να πούνε και που προσπαθόνε γάν τό πούν όσο πιο όμορφα μπορούνε, όπως τέκανε ό Φλωμπέρ.

Βρίσκουν ακόμα και πως απ' τη Μαντάμ Μποβαρύ Ισμε την Education Sentimentale, τό στυλ του έχει μεγάλη διαφορά και θέλουμε να πούν μ' αυτό πως και κείνος ό ίδιος του έβλεπε την ανάγκη της διάρθωσης. Ένώ ή διαφορά ή άληθινή είναι

μιὰ τάση μονάχα στην άπλοποίηση, χαρμηλοποιητικό κι αυτή τῆς μεγαλοφυΐας. Δὲ θὰ ποῦμε πὼς ἡ Μποβαρὸ εἶναι τὸ πρῶτο του βιβλίου καὶ πρέπει νὰν τὸ κρίνουμε μὲ ἐπιείκεια. Ἐχτός πού τὸ νὰ ἐπιπλεεστῆ κανένας ἐπιείκεια γιὰ ἔργο τῆς περιοπῆς κῆτῆς εἶναι σὰ νὰ τὸ βρῖξει, μὰ καὶ οὐσιαστικὰ δὲ στέλει κάτι τέτιο, ἀφοῦ πρῖν ἀπὸ τὴ Μποβαρὸ εἶχε γραμμένα τόσα ἄλλα πού δὲν τὰ δημοσίεψε. (Ἄπουνημονεῖματα τοῦλοῦ, Νοέβρης, Ὁ πειρασμὸς τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου κλπ.) κι αὐτὴ τὴν ἔγραψε στὰ τριταεῖα χρόνια του πού κάθε συγγραφέας ἔχει τέλει τὴν ωριμότη στοῦ ταλέντου του. Μὰ εἶπαμε — καὶ φτάνει αὐτό — πὼς ἡ διαφορὰ στοῦ στυλ ἀπὸ τὰ πρῶτα ἴσαμε τὰ τελευταῖα του βιβλίου δὲν εἶναι διόρθωση παρὰ ἐξέλιξη μονάχα.

Ἡ δευτέρη κατηγορία τοῦ Φλωμπέρ εἶναι ἡ «ἀπάθειαι», ὅπως τὴ λένε, ἡ μεγάλη του ἀντικειμενικότη δηλαδή. Μὰ ἴσα ἴσα ἡ ἀντικειμενικότη του αὐτὴ ἀντὶ νὰ εἶναι ἀπάθεια εἶναι ἡ μεγαλύτερῃ του ἀρετῃ, ἡ δύναμη νὰ δῖχει ὅλη του τὴν αισθηματικότη, ὅλο του τὸ λυρισμό. Δὲν παίρνει ὁ Φλωμπέρ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ὁράτιου «*si vis me flere dolendum est primum ipsi tibi*»

ὅπως ὅλοι ἐκεῖνοι πού γιὰ νὰ συγκινήσουνε ἀρχίζου-νε σὰν ἀπαγγελία τὸ δικό τους τὸν καιμὸ, σὰ νὰ τραβοῦν τὸν ἀναγνώστη ἀπ' τὸ μανίκι νὰ συγκινηθεῖ. Ὁ Φλωμπέρ μᾶς ζουγραφίζει ἀντικειμενικά, ψυχρά, σὰ θεατῆς, φροντίζοντας μονάχα νᾶναι ἀληθινός. Καὶ ἡ συγκίνησις ἔρχεται μονάχι της. Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο.

Ἔτσι συμβούλευε ὁ ἴδιος του καὶ τὴ Λουίζα Καλέ, τὴ φίλη του :

«Κεῖνο πού δίνει relief σ' ἕνα ἔργο, εἶναι ἡ βαθιὰ παρατήρησις. Πρέπει ἡ ἐξωτερικὴ πραγματικότη νὰ μπεῖ μέσα μὲς βαθιά, νὰ μᾶς ἀπορροφήσει. Ἄμα ἔχει κανένας ζωντανὸ μπροστὰ στὰ μάτια τὸ μοντέλο του, πάντῃ ὥραϊα θὰ γράφει. Πρέπει νᾶχουμε στοῦ νοῦ πὼς τὸ ἀπὸ σὺ ο εἶναι ἡ μάχη τῆς δυνάμεως. Ν' ἀφομοιώνει κανεὶς τὴν πραγματικότητα τόσο βαθιά, ὥστε τὴ στιγμή πού θὰν τὴν ἐξωτερικέψει, ὁ ἑαυτός του νὰ μὴ φαίνεται.

Ἄλλῃ φορὰ τῆς λέει : «Τίποτα δὲν εἶναι εὐκολότερο καὶ πιὸ ἀσθενικὸ στὴν τέχνη ἀπὸ τὸ νὰ βάξει κανένας τὰ δικά του αισθήματα. Ἀκολουθεῖ τὸ ἀξίωμα αὐτὸ σὲ κάθε σου γραμμῇ. Καὶ θὰν τὸ δεῖς πού ἡ αισθηματικότη σου, σπρωγμένη πέρα στὸν ὄριζοντα, θὰ σοῦ φωτίζει ἴσαμε τὸ φόντο, ἀντὶ νὰ σοῦ κάνει θαμπωτικὸ μονάχα τὸ premier plan. Καὶ τότε, ἀφοῦ βέβαια ἐσὺ θὰ κρύβῃσαι κάτου ἀπ' ὅλα χωρὶς πουθενὰ νὰ φαίνῃσαι, τὰ πρόσωπά σου θὰναι ζωντανὰ καὶ μὲς στὰ ἔργα σου, ἀντὶ ἀπομονωμένα ἄτομα, θὰ φέγγουνε κόσμοι ἀνθρώπων».

Βλέπετε, ἡ ἀντικειμενικότη τοῦ Φλωμπέρ εἶναι ὅλος διόλου ἀντίθετη τῆς ξεραΐλας, τῆς ἀπάθειας. Εἶναι ἴσα ἴσα ἡ δυνατὴ ἀπόδοσις τῆς ἀλήθειας, πού χαρίζει πιὸ βαθιὰ ἀπ' ὅλες τῆς ἀπεγγελίες, τὴ συγκίνησις. Διαβάστε, ὅπως λέει ὁ Ντιμεσῆλ, τὴν τελευταῖα συνάντησις τοῦ Φρειδερίκου καὶ τῆς μαντᾶμ Ἄρνου. «...Κανένας τους δὲν εἰρῖσκε πιὰ τίποτα νὰ πεῖ... Ἀπὸ τίς στιγμὲς τοῦ χωρισμοῦ εἶναι μερικὲς, θαρρεῖ κανεὶς, πού λείπει ἀπὸ τώρα κιόλας μακριὰ ὁ ἀγαστημένος μας».

Καὶ πεῖτε ὑστερὰ ἀν εἶναι ὁ Φλωμπέρ ἀνάλγητος καὶ δεῖτε ἕναν ἄλλο συγγραφέα πού νᾶχει νᾶσει ἔτσι

βιαιὰ τὸ μιχρῶσιμὸ τοῦ κάθε αισθήματος καὶ πού νὰ δίνει καὶ στὸν ἀναγνώστη του τὴν ἴδια δόνησι.

Πολλὰ ἀκόμα καὶ πολλὲς φορὲς θάκούσουμε γιὰ τὸ Φλωμπέρ. Ἀπόδειξις κι αὐτὸ πὼς εἶναι μεγάλος. Μὰ χρειάζεται, ὅπως εἶπαμε καὶ παραπάνου, ὑποταγὴ σὲ κάποια προκατάληψη ἢ κάποιο γούστο ἀτομικὸ γιὰ νὰν τοῦ ἀρνηθεῖ κανένας τὴν μεγάλην του ἀξία.

Ἄλλῃ μιὰ μελέτη ἀξιοπρόσεχτη γιὰ ἄλλη του ἐκδήλωσις — ὁ Φλωμπέρ Κολορίστ — εἶδαμε δημοσιεμένη ἀπὸ τὸν Πιέρ Μοννιέ.

ΘΑ ΣΕ ΠΡΟΣΜΕΝΩ

Κι ἂν σβήστημεν ἡ ἀγάπη μας, ἐγὼ θὰ σὲ προσμένω...

Τριανταφυλλί, ἀχνοσβήστηκε τὸ δειλὶ, μουντωμένο. καὶ λέω ὅποι' ἄννα θὰ φανεῖς στὰ ὀλόκειμα ντυμένη, θᾶχεις τὰ μάτια δειλινὰ καὶ θᾶσαι πικραμένη, σὰν τὸ πικρὸ σουρούπωμα τὸ μουντωμένο βράδι. καὶ θᾶν τὸ πέρασμα σου φῶς μὲς στοῦ βαθῦ σκοτάδι...

Γύρω βαθῦ σουρούπωμα. Κι ἀργεῖς, ἀργεῖς ἀκόμα, καὶ μὲ χαδεύει τῆς νυχτὸς τὸ πικραμένο στόμα, πού μᾶθρεν ὀλομόναχον ἀδικῶς νὰ προσμένω...

Κι ἂς σβήστημεν ἡ ἀγάπη μας... ἐγὼ θὰ σὲ προσμένω...

ΟΛΑ ΜΟΥΝΤΩΝΟΥΝ

Ὅλα ἀχνοσβήστηκαν ὀλόγυρα...

Πικρὸ μουντὸ προβάλλει ἕνα βραδιάκι μουντώνουν τὰ σπιτάκια ὀλόγυρα, τᾶντικρονὸ κι ἀχνὸ βουνάκι...

Ὅλα ἀχνοσβήστηκαν... Ἐμούχρωσε, δειλὰ σὰν πρόβαλλε τὸ φεγγαροκί, κ' εἶδα, ἀγαπούλα μου, ὡς μούχρωσε, καὶ τὸ χλωμὸ δικὸ σου προσώπακι.

Ἄημος Πομόνης

ΣΠΙΡΩΣ ΜΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗ ΝΑΧΕΙ ΣΠΙΡΑΞΕΙ

Τόσο σκληρὰ καὶ τόσο ξαφνικά, σάμπως μιὰ μουσικὴ νᾶχει σαπάσει... Κάτιο βιαλὶ πού στέναζε γλυκιά, κ' ἔχουν ἀπότομοι οἱ χορδὲς του σπάσει, Κι ὅλα ὅσα ζῶσαν πρῖν, ἀπ' τὴ βαθιὰ τὴν ἀρμονία ἐμψυχωμένα, ὅλα τὰ ὥραϊα, τ' ἀγαπημένα, τώρα βουβά, σὰν πεδωμένα πιά. Καὶ κείνα πού εἶταν κοιμισμένα, τᾶγρια στοιχειά, θεριέμαν — σιφορὰ μου! — Ὅλα κωθῆσαν τρομαγμένα, μπρὸς στὴν πραγματικότη τὰ ὄνειρά μου. Μὲς στῆς ψυχῆς μου ἐχάθη τὰ μυστικά τὰ βάθη ἕνας Θεὸς κι ἀλάκρη μιὰ Πλάση...

Σάμπως μιὰ μουσικὴ νᾶχει σαπάσει...

Μυρρίνα

Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ

Αγαπητέ Νουμά,

Ὁ κ. Πάλλης στὸ περασμένο φύλλο τοῦ «Νουμά» καὶ στὸ τελευταῖο μέρος τοῦ «Μπρουσσόν» του, ἀναφέρει τὸ ἀνέκδοτο τοῦ κ. ἐνοματάρχου γιὰ τὸν τηλεγράφο.

Ἀκούστε ἕν' ἄλλο.

Στὸ σχολεῖό μου, στὴ Ροβέρτειο τῆς Πόλης, ὁ μακαρίτης ὑποδιευθυντῆς Dr. Long πρὸ εἴτανε πρὸ 20—22 χρονῶν. στὰ σημερινὰ χρόνια τοῦ κ. Πάλλη, μιλάωντας, στὸ μάθημα τῆς φυσικῆς γιὰ τὸν τηλεγράφο, μᾶς εἶχε διηγηθεῖ πὸς ὁ Σουλτάν Ἀλῆ ἢ Μετζήτ, δὲ θιγᾶται καλὰ καλὰ, δὲν ἤθελε νὰ βγάλει φιδάκι γιὰ τὴν ἐγκατάσταση τοῦ τηλεγράφου στὴν Τουρκία, γιατί δὲν κεραλάβαινε πὸς μιά μηχανὴ μποροῦσε νὰ μιλήσει σὲ τόσες μακρινὲς ἀποστάσεις. Καλέσανε τὸν Dr. Long νὰν τοῦ τὸ ξηγήσει. Ὁ Dr Long μὲ τὴ σοφία, καὶ περισσότερο μὲ τὴν καλοσύνη του, εἶχε καταφέρει νὰ γίνεται πάντα πιστευτὸς στοὺς Τούρκους.

— Φανταστῆτε, Σουλτάνε μου, τοῦ εἶπε, ἕνα σκυλὶ στὴν Προῦσσὶ, πὸν ἔχει μιά μακριὰ—μακριὰ οὐρά, πὸν ἡ ἀκρὴ τῆς φτάνει στὴν Πόλη καὶ ὡς ἐδῶ, στὸ παλάτι σου. Σὺν πατήσατε τὴν οὐρά του, τί θὰ κάνει :

— Θὰ γαυγίσει, εἶπε ὁ Σουλτάνος.

— Ὅρα! αὐτὸς εἶναι ὁ τηλεγράφος...

Κι ὁ Σουλτάνος ὑπόγραψε τὸ φιδάκι.

Τὸ ἀνέκδοτο αὐτὸ εἶναι πολὺ γνωστὸ σὲ ὅλους τοὺς ἀρχαιότερους Ροβερτεϊκούς. Μιά γενιὰ ὀλίγη ἔχει ἀκούσει αὐτὸ, καὶ ἄλλα standard ἀνέκδοτα τοῦ σεβαστοῦ καὶ πολυαγαπημένου Καθηγητῆ μας τῆς φυσικῆς.

Δικός σου
Α. Δίνας

ΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Mercure de France 15 τοῦ Νοέβρη. — Πιερ Λασσέρ : Ὁ Ρενὰν στὸ — Δρ Ρενέ Κροσέ : Ἡ φυσικὴ ἀγωγή. — Γκαστόν Πικάρ : Νουβέλλα. — Ντανιέλ Ταλύ : Ποιήματα. — Δρ. Λουὶ-Υῶ : Ἡ γαγὴ τῶν Μαύρων καὶ ἡ ὀργάνωση τῆς οἰκογένειας, τῶν χωριῶν καὶ τῆς φυλῆς τους. — Ρενέ Μαρτινὸ : Ἐνας λησμονημένος, ὁ Φρανσίς Πουατεβέν. — Συνέχεια τοῦ ρομάντου τῆς Ρασίλντ. — Φιλολογία, κοινωνικὲς ἐπιστῆμες, τὸ φεμινιστικὸ ζήτημα, νέα βιβλία κλπ.

Mercure de France 1 τοῦ Δεκέβρη. — Ρενέ Ντυμεσὴλ : Ὁ Τλομπέρ καὶ ἡ κοινὴ γνώμη. — Ζωὴ Μπατό : Τὸ πρόβλημα τοῦ Εὐρηγικοῦ. — Λεζὸν-Ἀζέλ : Νουβέλλα. — Ἐρνέστ Πρεβὸ : Ἀπ' τὸ βιβλίο τῆς ἀθανάτης μου φίλης, ποίημα. — Τέλος τοῦ ρομάντου τῆς Ρασίλντ. — Ἐπιθεώρηση τοῦ δεκαπενθήμερου, φιλολογία, ποίηση, ἐπιστῆμες, βιβλιογραφία, κριτικὴ κλπ.

Le Mode Nouveau, Νοέβρης. — Λεγκράν-Σαβοιέ : Γιὰ τὸ Ρενὸ ντὲ Γκουρμόν. — Κλεμάν Πάνσερ : Ἡ γερμανικὴ ζωγραφικὴ. — Ἐντιμόν Ροσέ : Τὰ ζῶα στὴ φιλολογία. — Ποιήματα τοῦ Ἀνρὸ Αἰμέ, Ἀνρὸ Ζάκ, Ζὰν Ρουαγέρ κλπ. — Κλεμάν Ζαννέν : Ὁ Βυχτόρ Οὐγκὸ στὴν ἐξορία καὶ ὁ Ζὸλ Ζα-

νέν. — Βυχτόρ-Ἐμὶλ-Μισελέ : Ἡ ὀργὴ τῆς Ἀσπασίας (διήγημα). — Ἐπιθεώρηση φιλολογικῆ, καλλιτεχνικῆ, κοινωνικῆ, βιομηχανικῆ κλπ.

Revue Critique des idées et des livres Νοέβρης. Ἐξέν Μαρσάν : Τὰ τσέκ τοῦ Ἀπόλλωνα. — Ντυσσάν : Γιὰ τὴν ἀνόρθωση τῆς Κομνενι-Φρανσιζ. — Ζὰν ντ, Ἀγκλεζάν : Παράπονο (ποίημα). — Ἀνρὸ Τερρίβ : Φιλολογικὴ ζωὴ. — Ἐπιθεώρηση καλλιτεχνικῆ, φιλολογικῆ, νέα βιβλία κλπ.

Lisons, Νοέβρης. — Τρεῖς νουβέλλες. Μιά τοῦ Πῶλ Μπουοζέ : Ἡ πιὸ καλὴ μερίδα. — Μιά τοῦ Ἀνρὸ Κορτίς : Ἡ μάγισσα, καὶ μιά τοῦ Ζωὴς Κουρτελίν : Ὁ μικρὸς ἄρρωστος. — Δυὸ κωμωδίαι : Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Ὀδυσσεᾶ τοῦ Ἀνρὸ Λωβίτ, καὶ «Λιγὰκι ἰδανικὸς» τοῦ Τιμορού.

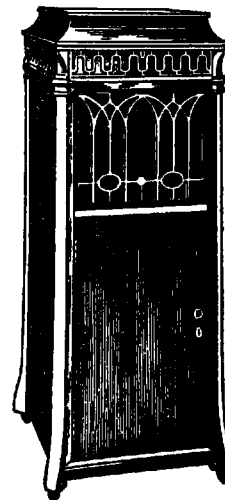
ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΒΙΚΤ. ΡΥΔΒΕΡΓ: ΡΩΜΑΙΚΟΙ ΘΡΥΛΟΙ (ἐκδ. Ἐλευθερουδάκη, δρ. 3.50). Βιβλίο πὸν ἀξίζει νὰ διαβαστεῖ ἀπ' ὅλους. Μεταφραστῆς του ὁ Γιάννης Χρυσάφης, ὁ ἐπιμελητῆς τῶν ἐκδόσεων Ἐλευθερουδάκη. Ὁ Χρυσάφης ἔχει ἕνι ὄνειρο γενναῖο, νὰ μιάσῃ ὅσον μπορεῖ περισσότερο στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Σκανδιναυικὴ τέχνη καὶ ψυχὴ. Ἀρχίνησε μὲ τὸ Σουηδὸ Ρύδβεργ καὶ ἡ ἀρχὴ του αὐτὴ μᾶς τάξει πολλὰ, πάρα πολλὰ. Ἐνα μοναγὰ τοῦ συσταίνουμε φιλικώτατα, νὰ κονοῖσῃ λίγο τὴ γλώσσα σου. Δὲν εἶνε δημοτικὴ αὐτὴ πὸν μεταχειρίζεται. Εἶνε ἀπλοποιημένη καθαρῶστα, εἶνε γλώσσα τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὅμιλου—μὲ τὸ συμπάθειο. Ἐλπίζομε στὸ δεύτερο βιβλίο του νὰ εἶνε περισσότερη δημοτικὴ πὸν τόσο τὴν ἀγαπᾷ καὶ τόσο τὴν κατέχει. Εἶνε κῆμα μιά τόσο εὐγενικὰ προσκάθει, σάν τὴ δική του, νὰ λιγνεῖ ἀπὸ τὴ γλώσσα πὸν μεταχειρίζεται.

Γ. ΗΛΙΑΚΗ: Ἡ ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΕΝΟΣ ΤΥΡΑΝΝΟΥ. Βιβλίο γραμμὸν μὲ τιμιότητα, εὐκρίνεια καὶ κομματοκὴ ἀμεγαληψία. Αὐτὴ τὴν ἐντύπωση μᾶς ἔδωκε ὅταν τὸ διαβάσαμε.

ἌΝΑΤΟΛ ΦΡΑΝΣ. Ο ΚΟΚΚΙΝΟΣ ΚΡΙΝΟΣ. (ἐκδ. Γ. Βασιλείου. Δρ. 6.50 δεμένο δρ. 5 ἄδειο). Ἐνα γοητευτικὸ ρομάντζο τοῦ φημισμένου Γάλλου συγγραφέως, μεταφρασμένο μὲ κέφι ἀληθινὰ ἀπὸ τὴ Λεωνίδα Παυλίδη.

ΓΡΑΜΜΟΦΩΝΑ "ΕΔΙΣΩΝ,"

ΜΕΓΓΑΛΗ ΣΥΛΛΟΓΗ

ΟΡΓΑΝΩΝ ΚΑΙ ΔΙΣΚΩΝ

ΕΙΣ

ΤΙΜΑΣ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΑΣ

ΠΑΡΑ ΤΗ

"ΙΝΙΣ,"

ΕΤΑΙΡΙΑ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

6-ΟΔΟΣ ΟΜΗΡΟΥ-6

ΑΘΗΝΑΙ